

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOLOGIJOS FAKULTETAS

UGNĖ ŽEMAITYTĖ
SEMIOTIKOS
STUDIJŲ PROGRAMA

Išpažintinė Giedrės Kazlauskaitės poezija
Magistro darbas

Darbo vadovė doc. dr. Jurgita Katkuvienė

Vilnius
2025

Ugnė Žemaitytė, *Išpažintinė Giedrės Kazlauskaitės poezija*. Magistro darbas, vadovė doc. dr. Jurgita Katkuvienė, Vilniaus universitetas, Filologijos fakultetas, 2025, 46 p.

Raktiniai žodžiai: metamodernizmas, išpažintinė poezija, Giedrė Kazlauskaitė, semiotika, afektas, metamodernism, confessional poetry, semiotics, affect

Šiame magistro darbe nagrinėjama išpažintinė Giedrės Kazlauskaitės poezija. Polemizuojant su kritine recepcija, kuri šios autorės kūrybai priskiria atvirumą ir autobiografiškumą kaip būdingus bruožus, keliama šiuolaikinės išpažintinės poezijos problema ir tiriami, kokie jos bruožai būdingi Kazlauskaitės kūrybai. Darbe pristatoma literatūros lauke sąlyginai nauja metamodernizmo sąvoka, siejama su nuoširdumu ir atvirumu. Pasitelkiant šios sampratos siūlomus bruožus, formuluojama nauja šiuolaikinės išpažintinės poezijos apibrėžtis, išskiriant šias charakteristikas: jausmo struktūra, svyravimas tarp modernizmo ir postmodernizmo (praeities stilių ar konvencijų reaktualizavimas), grėsmės nuojautos, afektiškumas ir subjekto problematika, postironija ir autorefleksija. Semiotiškai analizuojamiems eilėraščiams „Barstykite žiedlapiais gatves...“ iš rinkinio *Heterų dainos* (2008) ir „Silentium“ iš rinkinio *Meninos* (2014) taikoma samprata leidžia ištirti, kad Kazlauskaitės poezijai būdingas struktūrinis išpažinties jausmas, afektiškumas, atviraujama tematiškai, svarbiu skaitymo kodu tampa autorės biografija. Tyrime prieinama prie išvados, kad Kazlauskaitės eilėraščiai gali būti traktuojami kaip šiuolaikinė išpažintinė poezija. Darbo pabaigoje pateikiamos gairės ateities tyrimams, kadangi šioms išvadoms plėtoti reikalinga išsamesnė kitų eilėraščių iš kitų poezijos rinkinių analizė.

Turinys

Įvadas.....	4
1. Metamodernioji literatūra	9
1.1 Jausmo struktūra	10
1.2 Svyravimas tarp modernizmo ir postmodernizmo.....	11
1.3 Grėsmės nuojaautos.....	13
1.4 Afektiškumas ir subjekto problematika.....	14
1.5 Postironija.....	15
1.6 Autorefleksija	18
1.7 Metamodernizmas ir išpažintinė poezija	19
2. Giedrės Kazlauskaitės poezija	21
2.1 Postmoderni ironija ar atsargus prisipažinimas?	21
2.2 Tyla prieš išpažintį.....	27
Išvados.....	39
Literatūros sąrašas:	42
Santrauka	45
Summary.....	46

Ivadas

*Postmodernizmo erai baigiantis maga pasielgti postmoderniai ir,
pačiam nieko nekuriant, nugvelbti Valdemaro Kukulo ištarą.¹*

Aidas Marčėnas

Perfrazuojant Aidą Marčėną, postmodernizmo erai baigiantis maga pasielgti metamoderniai ir, pačiai nieko nekuriant, apžvelgti Giedrės Kazlauskaitės poeziją metamodernizmo teikiamais įrankiais. Su šios poetės kūryba susidūriau, kai jos eilėraščių rinkinys *Singerstraum* per smalsumą atsidūrė mano rankose ir tapo pirmąja skaityta konceptualiai išpildyta poezijos knyga. Šalia emocinio poveikio, atpažįstamumo ir nematomo dialogo, iki šiol vykstančio pieštuku knygų puslapiuose, su laiku auga įspūdis – tai stipri poezija, verta detalesnio žvilgsnio.

Skaitydama šiuolaikinę lietuvių poeziją pastebiu, kad ši tampa vis atviresnė, nuoširdesnė, labiau išpažintinė – asmeniškai kalbėjimo tonas persmelkęs kone kiekvieną naują eilėraščių rinkinį. Skirtingų kartų, tačiau vienaip ar kitaip atviraujančias, netgi intymias, emociškai įkrautas ir paveikias eiles kuriančiųjų gretose – ir Kazlauskaitė. Jos eilėraščių rinkinys *Meninos* įvardinamas kaip pirmoji išpažintinės poezijos knyga pastaraisiais dešimtmečiais². Tad poetę galima laikyti viena iš šiuolaikinės išpažintinės poezijos pradininkių Lietuvoje, jos įtaka jaučiama ir kitų autorių kūryboje.

Nors išsamesnių akademinų tyrimų, nagrinėjančių šiuolaikinės išpažintinės poezijos sampratą ar Kazlauskaitės poeziją šiuo aspektu Lietuvoje iki šiol nėra, vis tik šiai temai skirta nemažai literatūros kritikos tekstų. Jie ir tapo poleminiu šio tyrimo atspirties pagrindu. Taigi, darbo problemą ir tikslą formulavau polemizuodama su kritikos teksta, mininčiais Kazlauskaitės eilėraščių atvirumą, pabrėžiančiu juose aptinkamas nuorodas į biografinius faktus ar asmeninius išgyvenimus.

Pavyzdžiui, Virginija Cibarauskė Kazlauskaitės eilėraščių rinkinį *Meninos* mini kaip žodyninį išpažintinės poezijos pavyzdį³, kuriame atskleidžiamos tokios patirtys kaip buvimas ir tapsmas poete, moteriškasis seksualumas, homoseksualumas, *queer* motinystės problematiškumas, tapatybės krizės ir nesėkmės, materialiniai nepritekliai ir panašūs išgyvenimai⁴. Siedama autobiografinių ribinių patirčių eksplikavimą su socialine kritika⁵, literatūrologė tematiškai priskiria Kazlauskaitės eiles amerikietiskajai išpažintinės poezijos tradicijai. Tai, ką Cibarauskė teigiamai įvertina kaip socialinės

¹ Nastaravičius, M. (2008). *Dėmėtų akių*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, p. 95.

² Cibarauskė, V. Išpažintys pačiai sau, arba įveikti poeziją. (2018, gegužės 18). Prieiga <https://literaturairmenas.lt/literatura/virginija-cibarauske-ispazintys-paciai-sau-arba-iveikti-poezija> [Žiūrėta 2025 01 30].

³ Prieiga <http://www.avantekstas.flf.vu.lt/lt/ispažintinė+poezija#> [Žiūrėta 2025 02 09].

⁴ Cibarauskė, V. Eilėraščiai, peržengiantys ribas. (2019, Nr. 2). Prieiga <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=3384> [Žiūrėta 2025 01 30].

⁵ Cibarauskė, V. Išpažintys pačiai sau, arba įveikti poeziją. (2018, gegužės 18). Prieiga <https://literaturairmenas.lt/literatura/virginija-cibarauske-ispazintys-paciai-sau-arba-iveikti-poezija> [Žiūrėta 2025 01 30].

kritikos galimybę, Raminta Važgėlaitė apibūdina kaip tikrovės (autobiografiškumo) ir fikcijos perskyros ardymą⁶; tą patį ribos trynimą pastebi ir Elena Baliutytė, apžvelgdama rinkinį *Singerstraum*⁷.

Kamilė Šopytė svarsto, jog stiprų asmeninio kalbėjimo įspūdį kelianti Kazlauskaitės poezija veikia ir skaitytoją – konkrečios asmeninio gyvenimo nuorodos atpažįstamos kaip savos – tai „leidžia su intymiu eilėraščiu užmegzti labai asmeninį santykį“⁸. Jai antrina Ieva Rudžianskaitė – Kazlauskaitės kūryboje svarbi išpažintis nelaikytina sentimentalia ar be skrupulų „ap(si)nuoginančia“ – autobiografiškumas išplečiamas taip, kad „skaitytojas tampa ne tik kūrinio liudinininku, bet ir dalyviu“⁹. Skaitytojo įtraukimas siejamas su intymios poezijos įspūdžiu, o atvirumas – lietuvių poezijai naujų, neretai „nepatogių“ asmeninių išgyvenimų ir globalių aktualijų refleksija. Apžvelgdama knygą *Gintaro kambarys* Akvilė Rėklaitytė, nors ir pastebi būdingą su kultūrą autografiškumą, tačiau teigia, kad rinkinyje išsakomos grėsmės nuojautos individualizuotos, kalbančiosios patirtys negali būti laikomos kolektyvinėms¹⁰.

Taigi, išskyrus Tomą Vaisetą¹¹, kritikės gan vienareikšmiškai pabrėžia Kazlauskaitės poezijai būdingą išpažintiškumo bruožą. Tad kritinėje recepcijoje suformuluota išpažintinė Kazlauskaitės poezijos ypatybė tampa šio darbo ašimi. Siekdama susiaurinti plačią išpažinties problematiką ir atsispirsdama nuo to, ką kritikės sieja su atvirumu, nutariau patyrinėti išpažinties pobūdį pasitelkusi su atvirumu, nuoširdumu ir išpažintiškumu sietiną metamodernizmo teoriją. Pakitęs laikmetis, literatūrinis kontekstas, eilėraščių temos bei pati poezijos forma reikalauja kitokio – naujo – žvilgsnio. Šį siūlo metamodernizmo – dar besiformuojančio, kultūriniais reiškiniais ir kūriniais taikomo, tačiau Lietuvoje beveik nenaudoto – samprata.

Darbe keliama **problema**, kas yra vadinama šiuolaikine išpažintine poezija ir kokie jai priskiriami bruožai aktualūs ir Giedrės Kazlauskaitės poezijai.

Todėl šio magistrinio darbo **tikslas** – ištirti, kas gali būti vadinama išpažintinės poezijos bruožais Giedrės Kazlauskaitės poezijoje. Tikslui pasiekti formuluojami šie **uždaviniai**:

⁶ Važgėlaitė, R. Kūryba, kuri nėra vien tik kūryba. (2015, Nr. 1). Prieiga <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=8946> [Žiūrėta 2025 01 29].

⁷ Baliutytė, E. Romano link? (2017, kovo 3). Prieiga <https://literaturairmenas.lt/literatura/elena-baliutyte-romano-link> [Žiūrėta 2025 01 29].

⁸ Kamilė Šopytė. Poezijos siuvinėjimas kryželiu. (2016, Nr. 7). Prieiga <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=9127> [Žiūrėta 2025 01 29].

⁹ Rudžianskaitė, I. Refleksija apie tikrovės daugiasluoksniškumą „Gintaro kambarėje“. (2019, sausio 25). <https://literaturairmenas.lt/literatura/ieva-rudzianskaite-refleksija-apie-tikroves-daugiasluoksniškuma-gintaro-kambaryje> [Žiūrėta 2025 03 27].

¹⁰ Rėklaitytė, A. Gintaro kambario grožybė ir puikybė. (2018, gruodžio 31). Prieiga <https://nzidinys.lt/akvile-reklaityte-gintaro-kambario-grozybe-ir-puikybe-nza-nr-8/> [Žiūrėta 2025 03 27]. Rėklaitytės minimą egzistencinį nerimą, tik virtualioje kasdienybėje, įžvelgia ir Audinga Peluritytė-Tikušienė tekste „Lietuvių poezija kasdienybės išbandymuose“.

¹¹ Banytė, E., Butnoriūtė, N., Cibarauskė, V., ir Mitaitė, D. (2017). Poezijos pavasario anketa: rašytojas, istorikas Tomas Vaiseta atsako į „Poezijos pavasario“ anketos klausimus. *Poezijos pavasaris, 2017*. Vilnius: Rašytojų sąjungos fondas, p. 172.

1) apibrėžti metamodernistės literatūros sampratą ir išskirti literatūros analizei galimus taikyti metamodernizmo bruožus;

2) remiantis šiais aspektais išanalizuoti Giedrės Kazlauskaitės eilėraščius.

Darbo **objektu** pasirenkama Giedrės Kazlauskaitės poezija. Ieškant konkrečių išpažintiskumo aspektų raiškos, susitelkiama į konkrečių eilėraščių analizę. Pasirenkami eilėraščiai, kuriuos kritika sieja su intymiu ar išpažintiniu kalbėjimu: „Barstykite žiedlapiais gatves...“ iš eilėraščių rinkinio *Heterų dainos* (2008)¹² ir „Silentium“ iš eilėraščių rinkinio *Meninos* (2014)¹³.

Magistriniame darbe pasitelkiami **metodai** – semiotinė poetinio teksto analizė, ji papildoma intertekstinėmis nuorodomis. Metamodernistinių bruožų korpusas konstruojamas analitiškai vertinant skirtingus metamodernizmo teorijai skirtus darbus.

Darbo naujumą ir aktualumą lemia tai, kad tyrimų, skirtų šiuolaikinei išpažintinei lietuvių poezijai nėra. Tačiau esama darbų bei tekstų, skirtų išpažintinei poezijai apibrėžti. Detaliausiai ji aprašoma ir tiriama Ritos Tūtlytės knygoje *Išliekanti lyrika: XX amžiaus lietuvių poezijos vidinių struktūrų kaita* – čia lietuvių išpažintinės lyrikos tradicija kildinama iš neoromantinės pasaulėvokos. Šiai išpažintinei poezijai būdingas koherentiškas asmens, laiko, erdvės ir kalbos santykis. Kalbėtojo figūra „aš“ pasižymi atviru jausmų išsakymu, fiksuojamais paskirais pojūčiais, atsiskiriančia sąmone ir sąmone¹⁴. Dėl prarasties jausenų eilėse fiksuojamos kasdienybės detalės, taip pat pastebimas dangstymasis kaukėmis ir konfliktas, kad tikrasis pasaulis neįmanomas perteikti poetine kalba¹⁵.

Tuo tarpu Cibarauskė išpažintinę poeziją apibrėžia remdamasi anglosaksiškąja samprata. Kildinama iš XX a. 6–7 dešimtmečiais rašytos amerikiečių poezijos, tokia kūryba nusakoma kaip nemetrinė, poetinės priemonės ir simbolines struktūras rezervuotai naudojanti poezija, kurioje pirmuoju asmeniu kalbama apie traumines patirtis¹⁶. Aktualizuojant tiesiogines sąsajas tarp eilėraščių temų ir poeto ar poetės biografijos, rašoma apie psichines ligas, vaikystės nuoskaudas, komplikuotus santykius su tėvais, seksualumą, diskriminaciją, moralines, politines bei socialines problemas.

Cibarauskės disertacijoje taip pat pastebima, kad išpažintinės lyrikos ar poezijos sampratos nėra nei *Lietuvių literatūros enciklopedijoje*, nei Vito Areškos *Lietuvių tarybinėje lyrikoje* ar Viktorijos Daujotytės *Lyrikos teorijos pradmenyse*¹⁷. Tačiau paminėtina, jog Vanda Zaborskaitė *Literatūros mokslo įvade* išpažintinę laiko poeziją, kurios „lyrinis „aš“ atsiskleidžia tiesiogiai:

¹² Cibulskas, N. Keturiasdešimties demonų apsireiškimas. (2009, Nr. 8–9). Prieiga <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=21200> [Žiūrėta 2025 04 19].

¹³ Tamošiūnaitė, V. Proto suluošinta mistika: G. Kazlauskaitės ir D. Velazquezo „Meninos“. (2015, vasario 24). Prieiga <https://www.bernardinai.lt/2015-02-24-proto-suluosinta-mistika-g-kazlauskaites-ir-d-velazquezo-meninos/> [Žiūrėta 2025 01 28].

¹⁴ Tūtlytė, R. (2005). *Išliekanti lyrika: XX amžiaus lietuvių poezijos vidinių struktūrų kaita*, p. 7.

¹⁵ Ten pat, p. 85.

¹⁶ Cibarauskė, V. (2017). *Literatūrinė biografija kaip kultūros atminties struktūra: N. Miliauskaitės ir S. Parulskio atvejai*. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, p. 5. Prieiga <https://epublications.vu.lt/object/elaba:24927149/MAIN>

¹⁷ Ten pat, p. 8.

kalbama pirmuoju asmeniu ir eilėraštis prilyginamas monologui, kurio tema – jausmai, mintys, nuotaikos, vidinės būsenos, dažniausiai trumpuose eilėraščiuose „perteikiamas trapus nuotaikos dvelksmas“¹⁸. Apie lyriką apskritai rašoma, kad vaizduojamas pasaulis – tik dingstis atsiskleisti eilėraščio kalbančiojo subjektyvumui¹⁹. Tad eilėraščio „aš“ išgyvenimai dažniausiai tėra meninė konstrukcija, neturinti nieko bendro su autoriaus ar autorės biografija, atmetama dialoginio kalbėjimo galimybė.

Verta paminėti ir tai, kad šiuolaikinei kultūrai taikytina metamodernizmo sąvoka nėra detalčiai išplėtotą literatūrai ir ypač poezijai skirtuose akademiniuose darbuose Lietuvoje. Todėl šiame tyrime pasitelkiama viena plačiausiai paplitusi teoretikų Timotheuso Vermeuleno ir Robino van den Akkerio konceptualizuota metamodernizmo samprata bei jų sudarytoje knygoje *Metamodernizmas: istoriškumas, afektas ir gelmė po postmodernizmo*²⁰ kitų autorių išskirtais metamodernistinės literatūros bruožais. Visa tai detalizuojama šio darbo skyriuje „Metamodernioji literatūra“.

Lietuvoje metamodernizmo sąvoka iki šiol nėra plačiai nagrinėta. Pirmąsyk viešajame akademiniame diskurse terminas fiksuojamas 2013 m. Kastyčio Rudoko magistro darbe²¹, skirtame Kauno architektūrai kaip miesto įvaizdžio formavimo strategijai. Fragmentiškai darbo išnašose minimas terminas pateikiamas sinonimiškas postpostmodernizmui, kuris įvardinamas kaip „dar ne iki galo apibrėžta gyvensenos paradigma, daugiausia susijusi su estetikos ir konceptualaus turinio paieška mene“²². Šios sąvokos jo darbe siejamos su nostalgijos jausmu ir laikytinos oponuojančiomis postmodernizmui.

Plačiau metamodernizmas apibūdinamas Rasos Vasinauskaitės straipsnyje „Metaforų teatro pabaiga. Naujasis sceninis realizmas: kūnas ir vaizdas“²³ ir siejamas su „naujuoju realizmu“ teatre. Remdamasi Vermeuleno ir van den Akkerio publikacija „Užrašai apie metamodernizmą“²⁴ ji teigia, jog šiuolaikinės teatro praktikos reflektuoja socialinę ir politinę tikrovę, o tam pasitelkiamos dokumentinio teatro formos ir performatyvumo estetika, kuriai būdingas subjekto ar objekto autoreferentiškumas, dėmesys skiriamas norint realistiškai perteikti suvokimą kaip transformuojančią patirtį.

¹⁸ Zaborskaitė, V. (1982). *Literatūros mokslo įvadas: vadovėlis aukštųjų mokyklų filologijos specialybių studentams*. Vilnius: Mokslo, p. 149.

¹⁹ Ten pat, p. 146–150.

²⁰ Van den Akker, R., Gibbons, A., ir Vermeulen, T. (Eds.). (2017). *Metamodernism: Historicity, affect, and depth after postmodernism*. Rowman & Littlefield.

²¹ Rudokas, K. (2013). *Architektūra kaip Kauno miesto formavimo strategija*. Magistro darbas. Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/bbec8bad-e839-4582-b92b-81da1773e22b/content>.

²² Ten pat, p. 27.

²³ Vasinauskaitė, R. (2015). Metaforų teatro pabaiga. Naujasis sceninis realizmas: kūnas ir vaizdas. *Menotyra*, 22 (2), p. 97–111. Prieiga <https://mokslozurnalai.lmaleidykla.lt/publ/1392-1002/2015/2/97-111.pdf>

²⁴ Vermeulen, T., ir Van den Akker, R. (2010). Notes on metamodernism. *Journal of aesthetics & culture*, 2 (1), 5677, p. 8–9.

Tuo tarpu Linas Bliškevičius magistro darbe²⁵ bando konceptualizuoti šią sąvoką ir siekia pritaikyti ją šiuolaikiniam vizualiajam meno laukui Lietuvoje. Anot menotyrininko, metamodernizmas, kaip viena iš postpostmodernizmo sampratų, gali tapti produktyviu teoriniu modeliu siekiant kalbėti tik apie platesnius šiuolaikinės kultūros reiškinius, dėl to problemiška apsiriboti šia žiūra tiriant nuolat kintantį ir vienareikšmiškai neapibrėžiamą šiuolaikinį meną. Anot jo, metamodernizmo motyvus, tokius kaip metafikcija, intersubjektyvumas, santykiškumas, intertekstualumas ir pan., sunku atskirti nuo postmodernioms meninėms strategijoms būdingų bruožų, dėl to sunku daryti skirtį tarp postmodernių ir šiuolaikinių kūrinių. Ir nors darbe itin nuodugnai pateikiama sąvokos istorija bei metamodernios estetikos aspektai, prieinama prie ganėtinai plačių išvadų, kadangi analizuojami skirtingų menininkų kūriniai, bet neatkreipiamas dėmesys į metamodernizmo niuansuotumą ir jo santykį su modernizmui būdingų elementų reaktualizavimu.

Minėtinas ir muzikologės Gražinos Daunoravičienės darbas „Teatro ir muzikos pasimatymas metamodernybėje: Rugilės Barzdžiukaitės, Vaivos Grainytės ir Linos Lapelytės „Saulės ir jūros“ genotipas“²⁶, kuriame, remiantis Vermeuleno ir van den Akkerio samprata, hibridinio žanro opera „Saulė ir jūra“ įvardinama kaip metamodernus kūrinys, kadangi šis aktualizuoja šiuolaikinės žemės ir žmonijos „koegzistencijos“ problemas ir netaiko postmodernizmui būdingų bruožų kaip pastišas ir eklektika, pliuralizmas, šokiruojanti režisūra ar erotika, kino montažas ar atidengiami veiksmo užkulisiai.

Nors metamodernistinę prieigą šiuolaikinės literatūros ar poezijos analizei taikančių akademinių darbų Lietuvoje nėra, verta išskirti Rėklaitytės recenziją, kurioje literatūrologė įvertina Simono Bernoto eilėraščių rinkinį *Pasakų parkas* kaip metamodernią – aprėpiančią „skirtingus šiuolaikinės tikrovės profilius (virtualybę, performatyvumą, paradoksalumą, ironiją, nerimą), bet apibendrinamasis – meta – matmuo išlieka lyrika“²⁷. *Pasakų parko* pavyzdys iliustratyvus: knygoje sudera tiek nerimastingo kalbančiojo subjekto reprezentacija, tiek postmoderniems priskirtini kalbiniai žaidimai bei metapoezija – poezija apie poeziją.

Panašių, bet gerokai išsamesnių tyrimų taikant metamodernizmo sąvoką atlikta kituose sociokultūriniuose kontekstuose. Pavyzdžiui, Elinos Siltanen straipsnis „Naujasis nuoširdumas ir atsidavimas emocijai Dorothea’os Lasky poezijoje“²⁸, kuriame pasitelkus metamodernizmo sąvoką svarstomas šiuolaikinės JAV poetės Dorothea’os Lasky eilėraščių naivumas ir ironija kaip

²⁵ Bliškevičius, L. (2021). *Metamodernizmas: šiuolaikinio meno tapatybės paieška*. Magistro darbas. Vilniaus dailės akademija. Prieiga <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:97494307/datastreams/MAIN/content>.

²⁶ Daunoravičienė, G. (2024). Teatro ir muzikos pasimatymas metamodernybėje: Rugilės Barzdžiukaitės, Vaivos Grainytės ir Linos Lapelytės „Saulės ir jūros“ genotipas. *Menotyra*, 31 (1), p. 29–58. DOI: <https://doi.org/10.6001/menotyra.2024.31.1.3>.

²⁷ Rėklaitytė, A. Metamodernybės poezija. (2024, balandžio 26). Prieiga <https://literaturairmenas.lt/literatura/akvile-reklaityte-metamodernybes-poezija> [Žiūrėta 2025 04 21]

²⁸ Siltanen, E. (2020). New sincerity and commitment to emotion in Dorothea Lasky’s poetry. *English studies*, 101 (8), p. 979–997. DOI: <https://doi.org/10.1080/0013838X.2020.1847830>.

performatyvus iššūkis tradicinei poeto ir skaitytojo galios dinamikai. Pristatydamą metareprezentacijos – kognityvinio gebėjimo reprezentuoti kitų žmonių psichines būsenas – koncepciją, tyrėja prieina prie išvados, kad Lasky poezija strategiškai kviečia skaitytojus emociškai įsitraukti ir reflektuoti tekstą.

O štai Jameso Bruntono tekste „Kieno (meta)modernizmas? Metamodernizmas, rasė ir nesėkmių politika“²⁹ aktualizuojamas nesėkmės arba nepasisekimo (*failure*) klausimas kaip vienas iš metamodernizmo bruožų dviejų šiuolaikinių afroamerikiečių poezių Harryette’os Mullen ir Evie Shockley poezijoje. Jų naudojamos modernistinės ir avangardinės technikos įrodo, kad nesėkmė metamodernistiniame eilėraštyje gali ne tik būti estetizuota, kaip įprasta neoromantinėje tradicijoje, bet kvestionuoti šiuolaikinę visuomenę kaip rasistišką, taigi nesėkmingą žmonių, suvokiamų kaip kitokie, įtraukties atžvilgiu.

Galiausiai Giedrės Kazlauskaitės poezija, nors gausiai įvertinta ir apžvelgta kritikų, iki šiol nesusilaukė detalesnės analizės, išskyrus Karolinos Sadauskaitės-Varnelės straipsnį³⁰ ir juo paremtą magistro darbą³¹, kuriame nėra išskirtas išpažinties aspektas. Pastebėtina, kad atliktuose tyrimuose prieinama prie įdomios išvalgos, jog pasitelkdama įvairias kalbėjimo kaukes Kazlauskaitės eilėraščių kalbančioji perima performatyvią poziciją ir bando kurti vaidmenis, šiais dangstomasi, bandoma kurti nauja savireprezentacija. Anot Sadauskaitės-Varnelės, šios autorės poezijoje pastebimas išpažinčiai priešingo slapstymosi aspektas.

Struktūra: šį darbą sudaro teorinė ir tiriamoji dalys. Teorinėje dalyje pristatomi metamoderniosios literatūros požymiai ir problemos, apibrėžiami šiuolaikinės išpažintinės poezijos bruožai. Tiriamojoje dalyje prisitraukiami rinkinių *Heterų dainos* ir *Meninos* ketvirtuosiuose viršeliuose esantys Giedrės Kazlauskaitės tekstai kaip paratekstai ir semiotiškai analizuojami eilėraščiai „Barstykite žiedlapiais gatves...“ ir „Silentium“. Darbą baigia išvados ir literatūros sąrašas.

1. Metamodernioji literatūra

Metamodernizmas – deskriptyvus terminas, skirtas šiuolaikinei kultūrai būdingoms tendencijoms, kurios pasižymi ontologiniu svyravimu tarp modernizmo ir postmodernizmo, artikuliuoti ir apibūdinti. Humanitarinių ir socialinių mokslų tyrimuose savo vietą dar tik atrandanti

²⁹ Brunton, J. (2018). Whose (meta)modernism?: Metamodernism, race, and the politics of failure. *Journal of Modern Literature*, 41 (3), p. 60–76. DOI: <https://dx.doi.org/10.2979/jmodelite.41.3.05>.

³⁰ Sadauskaitė-Varnelė, K. (2021). Tarp kultūros ir barbarų: Giedrės Kazlauskaitės eilėraščio „Venecijietiška kaukė...“ semiotinė analizė. *Semiotika*, 16, p. 164–185. DOI: <https://doi.org/10.15388/Semiotika.2021.12>.

³¹ Sadauskaitė, K. (2022). *Moteriškumo reprezentacijos Giedrės Kazlauskaitės poezijoje*. Magistro darbas. Vilniaus universitetas. Prieiga <https://epublications.vu.lt/object/elaba:192962147/192962147.pdf>.

sąvoka taikytina šiandien kuriamiems literatūrai ir menui bei architektūrai, šiuolaikiniais politiniams, socialiniams, ideologiniams bei panašioms reiškiniams.

Šiuolaikinę kultūrą nusakantį terminą aktualizavę ir straipsnių rinktinę *Metamodernizmas. Istoriskumas, afektas ir gelmė po postmodernizmo*³² parengę teoretikai Vermeulenas ir van den Akkeris pabrėžia, jog metamodernizmas – tai savotiška reakcija į iki šiol vyravusį postmodernizmą. Tačiau, kadangi šiam reiškiniui būdinga svyruoti tarp modernizmo ir postmodernizmo, sąvoka nenumano griežto dialektinio vertinimo, chronologijos. Apie pokytį kultūroje pradėta svarstyti dar po 2000-ųjų, kai pastebėtas palaipsnis grėžimasis nuo postmodernizmo ir poststruktūralizmo idėjų. Vasinauskaitė mini, jog iki tol buvo populiarūs, o ypač XXI a. antrajame dešimtmetyje imti laikyti atgyvenusiais tokie įrankiai kaip „dekonstrukcija, reliatyvizmas ir pliuralizmas, hibridiškumas ir nestabilumas, žaidybiškumas ir ironija“³³. Tad atsiradęs kultūrinio lauko permainų poreikis kelia nuoširdaus ir konstruktyvaus progreso ilgesį; ieškoma būdų ne tik pažinti ir patirti tikrovę tokią, kokia ji yra, bet ir suvokti.

Tad metamodernizmą grindžia įtampa tarp modernizmui būdingo prasmės troškimo ir postmodernizmui būdingos abejonės bet kokia prasme. Šis reiškinys pasižymi ambivalentiškumu, kai svyruojama „tarp modernistinio entuziazmo ir postmodernistinės ironijos, vilties ir melancholijos, tarp naivumo ir žinojimo, empatijos ir apatijos, vienovės ir daugybiškumo, visumos ir fragmentiškumo, grynumo ir dviprasmiškumo“³⁴. Vermeulenas ir van den Akkeris nusakydami metamodernizmą pasitelkia švytuoklės įvaizdį, kadangi svyruojama nerandant pusiausvyros tarp skirtingų prieštarų: radikaliai pasvirus entuziazmo link, grįžtama prie ironijos, ironijai nusvirus iki apatijos grįžtama prie entuziazmo³⁵ ir taip toliau. Anot tyrėjų, postmodernizmas išstūmė modernistinius metodus, idealus ir jautrumą, o metamodernizmas bando įtraukti postmodernistines stilistines priemones ir kartu grįžti prie realistinių, modernistinių ir ikimodernistinių formų, metodų bei siekių³⁶.

1.1 Jausmo struktūra

Vermeulenas su van den Akkeriu remiasi prielaida, jog istorinė kultūros raida šiandieną nebeturi hėgeliško evoliucinio pobūdžio ir veikiau yra linkusi reflektuoti bei perimti iki šiol buvusias

³² Van den Akker, R., Gibbons, A., ir Vermeulen, T. (Eds.) (2017). *Metamodernism: Historicity, affect, and depth after postmodernism*.

³³ Vasinauskaitė, R. (2015). Metaforų teatro pabaiga. Naujasis sceninis realizmas: kūnas ir vaizdas, p. 103. Prieiga <https://mokslozurnalai.lmaleidykla.lt/publ/1392-1002/2015/2/97-111.pdf>

³⁴ Ten pat, p. 104.

³⁵ Turner, L. Trumpa įžanga į metamodernizmą. (2016, birželio 3). Prieiga <http://www.satenai.lt/2016/06/03/trumpa-izanga-i-metamodernizma/> [Žiūrėta 2025 05 05].

³⁶ Ciorogar, A. (2019). Review of *Metamodernism. Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*, by R. van den Akker, A. Gibbons, & T. Vermeulen. *The Comparatist*, 43, p. 388–394.

praktikas³⁷, arba praeities stilius ir konvencijas. Todėl metamodernizmas traktuotinas veikiau kaip **jausmo struktūra** (*structure of feeling*) arba tam tikru istorijos metu tarpusavyje besivaržantys du skirtingi – šiuo atveju modernistinis ir postmodernistinis – mąstymo būdai³⁸. Pasiūlytas XX a. viduryje, šis literatūros kritiko ir teoretiko Raymondo Williamso terminas reiškia tai, kas atspindi tam tikrą laikmečio dvasią ar epochos atmosferą, žvelgiant tiek į individualias (jausmines), tiek į kolektyvines (struktūrines) patirtis³⁹. Sąvokos aptakumas ir neaiškumas sietinas su tuo, kad ji vartojama įvardijant kažką, kas iš tikrųjų gali būti laikoma tik trajektorija. Tad jausmo struktūra dar nėra artikuluota jokiam formaliame diskurse – ji veikiau pasirodo literatūroje ar kultūroje kaip nuojautos ar atspindžiai.

Todėl svarstyтина, kad ir pats metamodernizmas yra aptakus ir nujaučiamas, veikiau vertinimo trajektoriją nurodanti samprata. Vermeulenas ir van den Akkeris ją laiko kultūrine logika, kylančia kritiškai vertinant postmodernizmą, o ne konkretnę pavidalą turinčiu manifestu ar socialiniu reiškiniu, stilistiniu registru ar filosofija⁴⁰. Metamodernizmą kaip jausmo struktūrą patiria ir suvokia visi, bet jį nelengva, jei apskritai įmanoma, apibrėžti. Kitaip tariant, tai aptaki ir neapibrėžta būseną, kai ciniškam postmodernistiniam realybės vertinimui priešinamas nuoširdumas ir viltis, tačiau sykiu radikaliai neatsisakoma postruktūralistinių praktikų, jos pritaikomos naujai. Svarbus tampa ne tik jausminis, bet ir afektinis mąstymo būdai⁴¹, galutinai neatsisakoma postmodernistinei literatūros tradicijai būdingų ironijos, autoreferentiškumo ar intertekstualumo. Kitaip tariant, nuolatos svyruojama tarp dviejų paradigų, radikaliai nė vienos iš jų nepaneigiant.

1.2 Svyravimas tarp modernizmo ir postmodernizmo

Pasak rinktinės autorių, šiuolaikinėje kultūroje, taigi ir literatūroje stebimas tendencijas tarsi galima pavadinti **praeities stilių ar konvencijų „perdirbimu“**⁴². Metamodernieji menininkai arba rašytojai žvelgia tiek į istorinę, tiek į kultūrinę praeitį bei atmintį ir atsirenka elementus, leidžiančius perkurti ar savaip interpretuoti dabartį bei ateitį. Tad net ir žvelgiant atgal sykiu keliaujama į priekį. Dėl šios priežasties nėra vengiama intertekstualumo, istorinių ar kultūrinių bei informacinių elementų⁴³. O postmodernistai, pasitelkę parodiją ar pastišą, labiau linkę „perdirbti“ populiariąją kultūrą, kanonizuotus kūrinius ar meistrų darbus bei idėjas. Tarp šių paradigų, nors iš pažiūros

³⁷ Van den Akker, R., Gibbons, A., ir Vermeulen, T. (Eds.). (2017). *Metamodernism: Historicity, affect, and depth after postmodernism*, p. 1–3.

³⁸ Prieiga <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803100538488> [Žiūrėta 2025 04 18].

³⁹ Raymond Williams Society. Structure of feeling: a conceptual tool in the study of how ‘ordinary’ people live and struggle. (2024, kovo 27). Prieiga <https://raymondwilliams.co.uk/2024/03/27/structure-of-feeling-a-conceptual-tool-in-the-study-of-how-ordinary-people-live-and-struggle/> [Žiūrėta 2025 04 30].

⁴⁰ Van den Akker, R., Gibbons, A., ir Vermeulen, T. (Eds.). (2017). *Metamodernism: Historicity, affect, and depth after postmodernism*, p. 5.

⁴¹ Ten pat, p. 29.

⁴² Ten pat, p. 10.

⁴³ Bliškevičius, L. (2021). *Metamodernizmas: šiuolaikinio meno tapatybės paieška*, p. 47.

panašių, esama skirtumo: metamodernizmo autoriai siekia priartėti prie originalo stiliaus bei kūrinio esmės ir taip pat tariamai sukurti pridėtinę vertę esamajam ar būsimajam laikmečiui, o postmodernistinė logika autoreferentiškai kvestionuoja kurį nors laikmetį, stilių ar konkretų meno kūrinį, tačiau šitaip nekelia jokių klausimų šiandienai ar ateičiai.

Kitaip tariant, metamodernieji autoriai kurdami steigia santykį su koku nors kūrinio ir laikmečiu, o postmodernieji ironizuodami atsitolina. Dėl to metamodernizmą galima sieti su modernias ištakas turinčia išpažintine poezija bei romantine ir neoromantine tradicijomis. Eilėraščio subjektas dažnai mini išgyvenamus jausmus, reflektuoja santykį su praeitimi ir tradicija, dabartimi ar numanoma ateitimi.

Atskiroje publikacijoje „Užrašai apie metamodernizmą“⁴⁴, Vermeulen ir van den Akkeris skiria dėmesio sąryšiui tarp metamodernizmo ir modernizmui priskirtino neoromantizmo. Jei teisingai suprantu, neoromantizmas tampa vienu ryškesnių ir aiškiau apibrėžiamų praeities stiliaus ir nuostatų reaktualizavimo šiandienoje pavyzdžių, tačiau iš naujo panaudojami gali būti ir kiti modernizmo judėjimai ar elementai. Cituodami Novalį, Isaiah Berliną ir Friedrichą Schlegelį, autoriai pabrėžia tendencingai šiuolaikinėje kultūroje pastebimą visa ko tragiškumą ir didingumą, keistumą ir mistiškumą, dažną figūratyvumą, visu tuo bandant sureikšminti tai, kas įprasta ir nereikšminga⁴⁵. Kūrėjai esą bando kasdienybę perteikti kaip paslaptinę, pažįstamus dalykus – kaip nepažintus ir mistiškus, o tai, kas baigtina, – kaip neapibrėžtybę ar begalybę. Tačiau pripažįstama, kad tokie bandymai nėra iki galo sėkmingi: kasdienybė ne visuomet yra tokia reikšminga ar paslaptinė, kaip norėtųsi. Perimamos ir šiandieną reaplikuojamos neoromantikų pamėgtos vokiečių romantizmo nuostatos: išgyvenimas atsiduria tarp procesualaus bandymo ir nesėkmės, patirtys yra amžinas tapsmas ir niekad nebūna tobulos.

Straipsnyje įvardinami tendencingi šiuolaikinių menininkų bandymai suderinti, kas laikina ir amžina, polinkis kvestionuoti racionalų protą ar gamtoje ieškoti kultūros. Taip pat pastebimas žavėjimasis nepasiekiamomis ar išgalvotomis vietovėmis, bandymai susigrąžinti nesugrąžinamą praeitį ar susitaikyti su savo nesąmoningumu, atgaivinti vaikystės naivumą ir nekaltumą. Visa tai Vermeulen ir van den Akkeris sieja kaip atvejus, kai mistikos, atskirties ir susvetimėjimo tropai naudojami tam tikriems tikslams pasiekti, tačiau aiškiai žinant, jog tai neįmanoma, neįgyvendinama. Tad ir pagal neoromantikų idėjas pasitelkiama metamodernistinė ironija prieštarauja postmodernistinei. Metamodernioji kyla iš nuolatinio geismo ir stokos – akivaizdžiai suvokiamos nepasiekiamybės kaip prigimtinių egzistencinių žmogaus būklės, ir skiriasi nuo postmoderniosios ironijos, kuri sietina su apatija geidžiamam objektui, kai bandoma atsiriboti nuo neįmanomybės⁴⁶.

⁴⁴ Vermeulen, T., ir Van den Akker, R. (2010). Notes on metamodernism, p. 8–9.

⁴⁵ Ten pat.

⁴⁶ Ten pat, p. 10.

Tad atsigręžimą į neoromantizmą motyvuoja noras ne pasijuokti bei parodijuoti ar nostalgiskai apraudoti, bet veikiau naujai suvokti ateitį, kuri nebėra tokia aiški – veikiau miglota. Šių modernizmui priskirtinų tradicijų pasitelkimą metamodernizmo kontekste reikėtų suvokti kaip šiandienį reaktualizavimą, resemantizaciją.

Ir nors tai nepakliūva į šio darbo dėmesio lauką, išsakytos pastabos apie neoromantistinių nuostatų panaudojimą iš naujo visiškai atliepia tai, kas aprašoma menininko Dainiaus Žiūros autobiografinėje prozoje *Diseris* (2024). Tekste aktualizuojami meno, kylančio iš nesėkmės, nuolatinio susidūrimo su laikinumu ir mirtimi, vaizdiniai. Taip pat svarbi akademinio diskurso ir autobiografijos kaip grožinio teksto samplaika, leidžianti svarstyti meno ir tikrovės santykį bei perbraižanti naujas žanrines konvencijas, ir tai, mano nuomone, traktuotina kaip metamodernu.

1.3 Grėsmės nuojautos

Neoromantizmui būdingą emocinį jautrumą bei prasmės paieškas vis dėlto metamodernizmas perima motyvuotai, nors iš pažiūros taip gali ir neatrodyti. Prasmės ir galbūt netgi vienareikšmės tiesos poreikis reaktualizuojamas šiandien, kadangi metamodernizmui būdinga reaguoti į fukujamišką istorijos pabaigos tezę, vyraujančias sociopolitines nuotaikas ar įvykius: terorizmo grėsmė, finansų krizės ir ekonominė nelygybė, bliūkštanti globalizacijos kaip idilės idėja, įtampa tarp migracijos ir aštrėjančio nacionalizmo, skaitmeninė pramonės revoliucija bei klimato krizė⁴⁷. Galima matyti visoms šioms temoms bendrą vardiklį – **grėsmės nuojautos**, tiek fizinės (susijusios su materialumu ir kūniškumu, pamatiniais žmogiškaisiais poreikiais), tiek sociokultūrinės (pavojus socialinei tvarkai ar tapatybei, visuomeninių ir galios santykių dinamikai).

Atsižvelgiant į vietos kontekstą ir taikant tuos pačius grėsmių nuojautų vardiklius, sąrašą galima būtų papildyti. Pavyzdžiui, į šiandienos Lietuvos aktualijas įeina karo grėsmės ir nesaugumo jausmas, taip pat homoseksualumo ar apskritai lytinės tapatybės ar seksualinės orientacijos kaip politinių klausimų, visuomenėje vis dar keliančių įtampas, įprasminimas; tokie teoretikai kaip Jamesas Bruntonas JAV kontekste greta seksualumo taip pat išskiria ir rasinės tapatybės klausimus⁴⁸, nors lietuvių poezijoje ir kultūroje apskritai tai vis dar nėra aktualizuota.

Verta pabrėžti, jog sociopolitiniai nesėkmės aspektai semantizuojami ne vien tematiškai. Bruntonas prieina prie išvados, kad poečių Mullen ir Shockley eilėraščiuose naudojamos modernistinės ir avangardinės technikos leidžia įvardinti ir kvestionuoti ydingas rasistinės visuomenės normas, o ne tik estetizuoti nesėkmę. Pavyzdžiui, Mullen kūryboje nesėkmė nėra pasirenkama, kalba ir tapatybė tampa išgyvenimo įrankiais, nebylus ir nekalbus subjektas miršta

⁴⁷ Van den Akker, R., Gibbons, A., ir Vermeulen, T. (Eds.). (2017). *Metamodernism: Historicity, affect, and depth after postmodernism*, p. 11–15.

⁴⁸ Brunton, J. (2018). Whose (meta)modernism?: Metamodernism, race, and the politics of failure, p. 60–76.

politine ar net tiesiogine prasme⁴⁹. Eilėraščio kalbėtoją sunku apibrėžti, jis ar ji slapstosi sakymo situacijose tarp „aš“, „tu“ arba „mes“ įvardžių, o tai verčia skaitytoją svarstyti, dėl kokių priežasčių gali išnykti subjektyvumas. Tad rasizmo problema kaip nesėkmė poezijoje gali būti žymima ne tik kaip neoromantinė laikysena, bet ir socialinė (arba reali) mirtis. Mano galva, tai įdomi išvada, galinti būti aktualizuota kitų socialinių nesėkmių, pavyzdžiui, seksizmo ar homofobijos, atžvilgiu.

1.4 Afektiškumas ir subjekto problematika

Dar vienas svarbus metamodernizmo aspektas – **afektiškumas, afektinis mąstymas**. Alison Gibbons atkreipia dėmesį į tai, kad iki šiol vyrausioje postmodernistinėje perspektyvoje dominuoja komplikotas santykis su emocijomis. Postmodernistiniuose tekstuose, nebesant vieno, centrinio, subjekto ir jo žiūros, kitaip tariant, vyraujant kintančiai tapatybei ir nevienareikšmės interpretacijos galimybei, išnyksta ir vientisas modernistinis „aš“, gebantis išgyventi emocijas kaip atsaką į išorinį pasaulį⁵⁰. Išstūmus pačią jaučiančio subjekto sąvoką, jausmai tampa „laisvai plūduriuojantys“ ir „beasmeniai“, jie priklauso nuo situacijos ar suvokėjo patirčių. Kitaip tariant, neužmezgamas emocinis ryšys, atsiranda nejautra ir distancija, skaitytojas neturi galimybės empatizuotis su kūriniu, ypač jei vaizduojamos situacijos nėra jam ar jai pažįstamos. Anot autorės, postmodernistinė daugybinio subjekto samprata, kai nebėra vieno vertinamojo centro ar vienos pozicijos, ilgainiui tampa problemiška. Būtent į tai reaguojama metamodernistinėje kūryboje ir iškyla autofikcijos žanro svarba.

Anot Gibbons, šiuolaikinis žmogus, kaip ir prieš įsigalint postmoderniajai žiūrai, tebejaučia prasmingų emocinių išgyvenimų ir santykio su kitu poreikį. Imlumas asmeninėms jausminėms patirtims suteikia galimybę formuoti tiek autoriaus, tiek skaitytojo, taigi kūrėjo ir kūrinius suvokiančio individo tapatybę. Afektas (arba jautulys; šia sąvoka autorė nusako patirtą emocinį intensyvumą, susijusį su asmens tapatybe ir socialiniu kontekstu) tampa pagrindine metamodernų subjektyvumą apibrėžiančia sąvoka. Pasak Gibbons, postmodernią subjekto fragmentaciją keičia situacinė, santykinė savasties hermeneutika⁵¹. Bandydamas nustatyti savo vietą pagal santykį su pasauliu ir kitais, tiek skaitytojas, tiek tekste veikiantis subjektas nuolatos įveiklina savo emocinius ir kognityvinius gebėjimus: bando išjausti, mąstyti, reflektuoti, ieškoti asmeninių sąsajų ar patirčių su tikrove. Todėl analizuojant subjekto situaciją šiandieniuose kūriniuose vertėtų kalbėti apie afektus

⁴⁹ Ten pat, p. 66.

⁵⁰ Van den Akker, R., Gibbons, A., ir Vermeulen, T. (Eds.). (2017). *Metamodernism: Historicity, affect, and depth after postmodernism*, p. 84.

⁵¹ Ciorogar, A. (2019). Review of *Metamodernism. Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*, by R. van den Akker, A. Gibbons, ir T. Vermeulen, p. 388–394.

kaip slypinčius tekste ir konkrečiai apsireiškiančius suvokiančiam⁵², taigi atrandamus per veikėjų išgyvenamas patirtis ir emocijas bei paties pasakojimo struktūrą, raišką.

Afektinė logika, kaip teigia Gibbons kalbėdama apie autofikcinius tekstus, leidžia autoriui naratyvizuoti savąjį „aš“ kaip teksto subjektą, lokalizuoti jį tam tikroje erdvėje, laike ir kūne. Iki šiol su postmodernizmu sietas autobiografiškumas šiandien nukrypsta nuo fragmentiško tapatybės vaizdavimo bei ironiško autorefleksyvaus jos konstravimo kalba ar teksta. Metamodernus afektas leidžia autoriui reprezentuoti tekste per kalbantįjį subjektą aiškiai išreikštą paties rašytojo pasaulėžiūrą arba įsitikinimus, pabrėžiant subjektyvumą, – taigi įvesti etinį lygmenį. Kitaip tariant, rašomas tekstas nurodo tiesioginį santykį su tikrove, o tai leidžia skaitytoją kaip suvokėją tapatintis su tuo, ką perskaito. Tekste gali rezonuoti tiek asmeninės, tiek tarpasmeninės patirtys, skaitytojas gali pajusti veikėjo emocijas ar pasakojimo atmosferą. Pasitelkiant rašytojo įsitikinimus ar sąsajas su tikrove, konstruojama kalbančio subjekto tapatybė, kuria galima laikyti ir socialinę. Ir nors tekste esančio subjekto tapatybė gali būti sudėliota iš skirtingų dedamųjų lyg postmodernus koliažas, vis dėlto ji suvokiama kaip daugiau mažiau vientisa, ne taki ar kintanti; kartu tai kiek kitoks modernistinio subjektyvumo pritaikymas būtent dėl to, kad čia dalyvauja etinis lygmuo.

Net teksto subjektui sąveikaujant su medijuota hiperrealybe (turima omenyje Jeano Baudrillard'o apibrėžtis, kai riba tarp fikcijos ir tikrovės išnyksta, o „fiktyvizuota tikrovė“ suvokiama kaip grynoji objektyvybė be jokių psychologizmų ar subjektyvumų, pavyzdžiui – socialiniuose tinkluose vaizduojamas karas kitoje šalyje suvokiamas kaip tolimas, nesusijęs su suvokėju), teksto „aš“ vis tiek geba ją vertinti ne kaip tuščią vaizdinį medijoje, bet kaip prasmingą ir turiningą. Tad kūrinio subjektas geba viską patirti asmeniškai ir emociškai, o ne atitolęs, kaip būdinga postmoderniosios literatūros subjektui⁵³. Gibbons tai iliustruoja pavyzdžiu iš Fréderico Beigbederio hiperrealios autofikcijos *Windows on the World*: romano personažas iki šiol televizijoje matytus reportažus apie pasaulio įvykius suvokia ne kaip simuliuotus, bet kaip realius, jis negali atsikratyti minčių, kaip viskas yra artima ir gali būti pažįstama. Tokį šiuolaikinę literatūroje pasireiškiantį afektiškumą galima sieti ir su minėtomis šiandieninėmis grėsmės nuojautomis: kadangi ieškoma prasmės, aiškumo ir stabilumo, atsigręžiama į tai, kas lengvai pasiekama kasdienybėje, kas apčiuopiama, tikra, emociškai pažinu; ieškoma emocinio ar moralinio vertinimo, pasiklystančių tarp ironiško nutolimo ar kalbinių žaidimų, būdingų postmoderniai literatūrai.

1.5 Postironija

⁵² Van den Akker, R., Gibbons, A., ir Vermeulen, T. (Eds.). (2017). *Metamodernism: Historicity, affect, and depth after postmodernism*, p. 86.

⁵³ Ten pat, p. 126–128.

Metamodernistinis afekto pasitelkimas lemia ir kintantį santykį su postmodernizmo estetikai būdinga, kone jai pamatine, **ironija**. Kaip jau minėta, emociškai atitolinanti, abejonę tikrovės ar teksto suvokimu kelianti ironija laikytina kultūrą persmelkusi etosu, kuriam bandoma kryptingai oponuoti iš metamodernistinės perspektyvos. Sąveiką su ironizavimu literatūros teoretikas Lee Konstantinou įvardina postironija⁵⁴. Anot jo, metamodernizmui būdinga ne visiškai atmesti ironiją, bet ją permąstyti ir pritaikyti naujai; bandoma ne „juoktis iš“ ko nors, bet „juoktis su“ kuo nors⁵⁵. Kitaip tariant, išlaikomas skeptiškumas, tačiau nepametamas nuoširdumas, ironizuojant jaučiama atsakomybė.

Konstantinou pabrėžia, jog įvedama postironijos sąvoka nėra tapati naujajam nuoširdumui (jis įvairių mąstytojų ar analitikų dažnai laikomas sinonimišku netgi pačiai metamodernizmo sampratai), nors į jį panaši. Naujasis nuoširdumas traktuotinas kaip kultūrinis etosas, oponuojantis postmoderniam cinizmui, pasitelkiantis nuoširdumą ir sykiu išlaikydamas ironišką sąmoningumą. Tačiau Konstantinou klausia: ar ši sąvoka nėra pernelyg siaura alternatyva ironijai – kodėl nuoširdumas, o ne atsidavimas, aistra, emocija ar ryžtas?⁵⁶ Jo manymu, postironija – tai kiek daugiau nei grynas nuoširdumas, su kuriuo dažnai implikuojamas ir naivumas, autobiografiškumas ar savirevizija, tekstuose perteikiami gan tiesiogiai, tarsi nepasitelkiant jokių literatūrinių priemonių⁵⁷.

Teoretiko manymu, postironijos sąvoka atveria daugiau galimybių, taigi ji laikoma atskira raiškos priemone arba emociniu tonu. Tai ne postmodernizmo literatūrai įprastas autoreferentiškumas kaip tikslas savaime, žanrine prasme laikytinas pastišu ar parodija ir leidžiantis skaitytojui jausmiškai atsitolinti nuo suvokiamo kūrinio. **Postironija kaip raiškos priemonė** nukreipiama prieš savidekonstrukcines literatūros strategijas ir moralinių vertinimų stygių tekstuose. Tad postironija tampa būdu reflektuoti ir kritiškai vertinti iki tol vyravusias postmodernias praktikas kaip postruktūralizmas, skepticizmas ar įtarumo hermeneutika – šios postironiškoje literatūroje aptinkamos daugiausiai tik turinio, o ne raiškos lygmenyje.

Konstantinou atkreipia dėmesį, kad šiuolaikybėje tikrovė suvokiama kaip socialiai sukonstruota, tačiau metamodernusis subjektas trokšta prasmingų, etiškai atsakingų patirčių. Tad kalbėdamas apie postironiją teoretikas pabrėžia jos funkciją kaip savisaugos būdą atsiriboti nuo kapitalistinės tikrovės ir jos steigiamos materializacijos, susvetimėjimo. Konstantinou išskiria keturias naujai atsirandančias literatūrinės postironijos perspektyvas: motyvuotas postmodernizmas, patiklioji metafikcija, postironiškasis *Bildungs* romanas ir reliacinis menas (*relational art*)⁵⁸.

⁵⁴ Ten pat, p. 87–88.

⁵⁵ Ten pat, p. 131.

⁵⁶ Konstantinou, L. (2016). *Cool characters: Irony and American fiction*. Harvard University Press, p. 38.

⁵⁷ Van den Akker, R., Gibbons, A., ir Vermeulen, T. (Eds.). (2017). *Metamodernism: Historicity, affect, and depth after postmodernism*, p. 89.

⁵⁸ Ten pat.

Pirmuoju – motyvuoto postmodernizmo – atveju grožinių tekstų autoriai ir autorės nekritikuoja realybės ar pačios literatūros kaip ją imituojančios, veikiau tik aprašo postmoderniai pliuralistinę tikrovę, pasitelkia postmodernias raiškos priemones, tokias kaip fragmentacija, intertekstualumas, ironija ar metafikcija⁵⁹. Tad tikrovė realistiškai vaizduojama ne kuriant uždara autoreferentiškumo efektą, bet siekiant nuoširdžių emocinių, etinių ar politinių tikslų. Galima sakyti, kad iki šiol dominavusi postmoderni kritika ir prasmų kvestionavimas tampa literatūros objektu savaime – tekstų tema. O patikliojoje metafikcijoje nuoširdumas ar pažeidžiamumas atsiskleidžia net kalbant apie pasakojimo konstrukciją. Pasitelkiant postmodernias technikas ar estetiką, siekiama atgaivinti ar iš naujo atrasti tradicines vertybes, susijusias su dvasingumu, emocijomis ir bendruomene⁶⁰. Norima įvesti etinį lygmenį, juo apeliuoti į skaitytojo moralę, patirtį ir išgyvenimus ir taip suvokėją prie teksto priartinti, o ne atitolinti. Vidiniai personažų išgyvenimai lieka svarbūs net tada, kai eksperimentuojama forma. Tai siejasi ir su aptartuoju afektiškumu.

Postironišką *Bildungs* romaną galima pasitelkti kaip pavyzdį, kai demonstratyviai atgaivinamos istorinio realizmo ar kitos žanro formos, siekiant parodyti iki šiol aktualius emocinį, intelektualinį ir reprezentacinį teksto poveikius skaitytojui⁶¹. Ir nors kalbant apie poeziją *Bildungs* žanras nėra akivaizdžiai aktualus, vis dėlto šis reaktualizuoto žanro atvejis – tai puiki iliustracija, kai naujai atgaivinama literatūrinė tradicija leidžia kurti naują santykį su šiandiena. Analogiškai galima svarstyti apie, pavyzdžiui, neoromantinės ištakos išpažintinės lyrikos kaip poezijos žanro reaktualizavimą šiuolaikinėje poetinėje kūryboje. *Bildungs* romanų vidinė struktūra apima personažo raidą nuo naivumo prie ironijos bei cinizmo, galiausiai prie postironiško santykio su savimi – taigi prie brandos proceso, augimo, reflektavimo ir savęs priėmimo (tai atsiskleidžia, pavyzdžiui, Rimanto Kmitos romane *Pietinia kronikas*, atitinkančiame šį *Bildungs* romano apibrėžimą).

Ketvirtoji perspektyva – reliacinio meno – susitelkia į postmodernios ironijos ir medių paveiktus žmonių santykius kaip problemiškus, todėl įvairūs bendravimo būdai ar konkrečios situacijos vaizduojami itin realistiškai ir reprezentatyviai. Dėmesio centre atsiduria santykiai. Jiems perteikti pasitelkiamas „plokščias“ arba emociškai neperspaustas, nedaugiaplanis ir todėl nekintantis tonas, nerišlus kalbėjimas, autobiografiniai elementai ar, kaip nurodo Konstantinou, akivaizdus turinio trūkumas, kurį interpretuočiau kaip buities detalių vaizdavimą ar didelių naratyvinių pokyčių nebuvimą, naratyvinio kismo subtilumą, sietiną su realistiniu tikrovės vaizdavimu. Taip konstruojamas tekstas tampa ambivalentiškas: skaitytojui nėra itin aišku, ar jis susiduria su ironišku, ar nuoširdžiu kūriniu. Ryškiausiu reliacinio meno pavyzdžiu Lietuvos kontekste galėtų būti laikytinas Austėjos Jakas poetinis rinkinys *Mėlynieji malonumai*, kuriame gan daug dėmesio skiriama norint

⁵⁹ Ten pat, p. 90–92.

⁶⁰ Ten pat, p. 93–95.

⁶¹ Ten pat, p. 96–97.

pozicionuoti save per santykius su tėvais, mylimaisiais ar sutiktais žmonėmis, poetizuojami dialogai, kalbama nuoširdžiai, vietomis naiviai ir daugžodžiaujant, bet labai tiesiogiai perteikiant eilėraščių kalbėtojos vidinius išgyvenimus, dvejones ir nervingas refleksijas.

1.6 Autorefleksija

Nicoline Timmer, apžvelgdama vienu svarbiausių metamodernizmo rašytojų laikomo Davido Fosterio Wallace'o kūrybą, atkreipia dėmesį į tekstuose konstruojamą naują savivoką ir perorientuojamą etinį literatūros matmenį⁶². Pastebima, kad konkrečiai šio rašytojo kūrinuose esama itin kritiško santykio su viena iš postmodernaus pliuralizmo išdavy – solipsizmu, arba į save orientuotu individo mąstymu, apsiribojančiu tik savęs paties suvokimu ir tik savo perspektyvos priėmimu⁶³. Anot Timmer, postmodernioje literatūroje veikėjai patiria izoliacijos ir atskirties nuo kitų jausmą. Solipsizmas pasireiškia tuo, kad personažai vargsta priimdami prasmingus sprendimus, sunkiai išgyvena emocijas, nepatiria bendrystės.

Timmer rašo, kad iki šiol postmodernioje literatūroje itin pamėgta ir taikoma metafikcija, kai autorius sąmoningai akcentuoja kūrinio dirbtinumą ar literatūriškumą, laikytina neetiška. Anot jos, parodijuojanti ar literatūros konvencijas griauianti teksto autorefleksija (kaip ir autoreferentiškumas) neretai tėra skaitytoju manipuliuojanti taktika, kurianti nuoširdumo iliuziją ir ardanti pasitikėjimą tekstu. Perdėtą kūrinio sąmoningumą Timmer lygina su savimi nepasitikinčiu žmogumi, kuris, kvestionuodamas savo buvimą ir veiksmų teisingumą, reikalauja nuolatinio patvirtinimo iš išorės. Kaip ir žmogus, taip ir tekstas negali egzistuoti savaime, jis nėra sau pakankamas. Uždaras ir begalinis autorefleksyvumas kaip literatūrinė priemonė kuria nesibaigiančios vienatvės būseną, kurią gali išgyventi ir pasakojime veikiantys subjektai, mat jie taip pat renkasi konstruoti ar steigti savąją tapatybę, pasitelkdami autorefleksiją ar autorefleksyvią kūrybą⁶⁴. Toks į save orientuotas santykis neleidžia megzti prasmingo ryšio su kitu, o išgyvenamus jausmus verčia laikyti savyje, jų neišsakyti. Kartu tai ir postmodernizmo problemiško perteikimas: pliuraliai interpretuojama tikrovė išties nebeturi žmonės vienijančio vardiklio, bendro konsensuso nebuvimas ir nuomonių daugis prisideda prie visuomenės fragmentacijos, taigi ir solipsizmo.

Analizuojant Wallace'o kūrybą taip pat pastebima ir vitgenšteiniška kalbos ribotumo problema, kai emocinė raiška taip ir lieka performatyvi, jausmus įvardijantys žodžiai yra tušti ženklai be turinio⁶⁵. Norint išvengti nesusipratimo ar komunikacijos rikty, reikalingas visiškas atvirumas arba nuoširdumas, kurį Timmer aiškina remdamasi Emmanuelio Levino mintimis. Jo teigimu, vidujybės

⁶² Ten pat, p. 103–105.

⁶³ Prieiga <https://iep.utm.edu/solipsis/> [Žiūrėta 2025 03 09].

⁶⁴ Van den Akker, R., Gibbons, A., ir Vermeulen, T. (Eds.). (2017). *Metamodernism: Historicity, affect, and depth after postmodernism*, p. 107–108.

⁶⁵ Ten pat, p. 112.

išsakymas – tai vidinio uždarojo suardymas; sąveikaudamas su *kitu* subjektas tampa pažeidžiamas ir dėl to paveikiamas išorės⁶⁶. Kitaip tariant, tai savotiškai neišvengiama kaina, kurią turi sumokėti kiekvienas, norintis būti su kitu žmogumi. Todėl straipsnio autorė atkreipia dėmesį į tai, kad ir jausmai ar jų įprasminimas nebepriklauso nuo vieno subjekto, – veikiau tai realizuojama santykio erdvėje. Kadangi individualizacija ir fragmentacija kelia įtampą, gręžiamasi atgal į bendruomenę, bandoma megzti ryšį su kitu, o asmeninis bendravimas ir jo dinamika tampa svarbia metamodernizmo tema.

Timmer išryškina problemas kiek kitu rakursu įvardina autorius Gregas Demberis, metamodernistinį refleksyvumą vadindamas empatiškuoju, kiek kitokiu nei postmodernizmui įprastas autorefleksyvumas⁶⁷. Anot jo, jei nėra aiškos skirties tarp teksto „aš“ ir jo autoriaus, empatiškai reflektuojant išryškėja paties autoriaus išgyvenimai, įtraukiamas skaitytojas su savo patirtimis. Jei tekstas reflektuojamas savo formos, žanro ar medijos atžvilgiu, skaitytojui bus priminta jo kaip suvokėjo ir jo asmeninių išgyvenimų svarba. Postmodernusis autorefleksyvumas įprastai linkęs ištirpdyti autoriaus perspektyvą, kadangi jo poziciją bandoma kvestionuoti kaip neobjektyvią, nelaikytiną tiesa. Tad postmoderni autorefleksija atskleidžia ydingą požiūrį į tikrovę, neigiantį jos objektyvumą ir tvirtinantį, jog faktai tėra diskurso konstruktai. Tad autorefleksija kvestionuoja tiek autoriaus, tiek skaitytojo žvilgsnį kaip subjektyvų; kūrinys, kreipdamas dėmesį į savo formą ar žanrą, aiškiai primena skaitytojui: tai su tikrove sąryšio neturinti sukonstruota fikcija, ja negalima pasitikėti.

1.7 Metamodernizmas ir išpažintinė poezija

Apžvelgus keletą tekstų, skirtų metamodernizmo apibrėžčiai ir jos taikymui literatūrai, galima apibendrinti, jog metamodernizmui būdingi tiek modernios, tiek postmodernios literatūros bruožai. Visa tai puikiai apibendrina ištara, jog trokštama prasmės, nors abejojama to prasmingumu. Tiek modernios, tiek postmodernios praktikos metamodernistiniame tekste gali sąveikauti viena kitai neprieštaraujamos, ypač jei yra reaktualizuojamos šiuolaikinių įtampų kontekste ir geba pasakyti kažką naujo apie šiandieną, nekurdamos emocinės distancijos ar disociacijos.

Verta pabrėžti, jog metamodernistiniais laikomiems tekstams būdingas aiškiai išreikštas subjektas. Jis, nors iš dalies primena modernistinį, esmingai skiriasi tiek šiandienos kontekste aktualizuojamomis grėsmėmis nuojautomis, tiek afektyviu santykiu, tiek etiniais vertinimais ar bent jau jų paieškomis. Šis subjektas jaučia, sąveikauja su pasauliu, jį apmąsto; išgyvena prasmės poreikį ir tai reflektuoja reaguodamas į globalias aktualijas, kurias galima apibendrinti kaip potencialas fizines ar sociokultūrines grėsmes. Literatūroje perimama neoromantinė savivoka, todėl tematiškai tampa

⁶⁶ Ten pat, p. 112–113.

⁶⁷ Dember, G. After Postmodernism: Eleven Metamodern Methods in the Arts. (2018, balandžio 17). Prieiga <https://medium.com/what-is-metamodern/after-postmodernism-eleven-metamodern-methods-in-the-arts-767f7b646cae> [Žiūrėta 2025 04 19].

svarbu neįgyvendinamumas, nepasiekiamos nuolatinio geismo arba stokos būsenos. Tai lemia nuoširdaus ir atviro santykio su pasauliu tokiu, koks jis yra, poreikį, tad keičiasi ir sąveika su postmodernizme itin naudota ironija kaip dekonstrukcijos priemone.

Šiuolaikinė postironija tampa būdu dorotis su nepasiekiamumu, tačiau neneigiamas jo prasmingumas, taigi nekuriama distancija ar apatija. Kitiškai vertinami postmodernieji ironija ir cinizmas tampa akstinu metamodernistinei literatūrai grįžti prie afekto ir emocinio poveikio, afektiškumas sietinas ir su etiniu lygmeniu. Dėl šios priežasties siekiama, kad ir skaitytojas labiau tapatintųsi su tekstu, gebėtų užmegzti emocinį ryšį su literatūriniu subjektu. Metamodernistinėje estetikoje ironiją keičia postironija, leidžianti kurti kitokį santykį su šiandiena. Nors nėra atmetama, kad suvokiamas pasaulis vis dar pasižymi postmodernia abejone ir nuomonių pliuralizmu, cinizmu ir nestabilumu, pasitelkiama ironija tampa veikiau priemone suprasti ar kurti prasmingą santykį, o ne atsitolinti. Taip suprantama ironija nebėra autoreferentiška – ji pasitelkiama kaip būdas reaktualizuoti vertybes ar pasiūlyti moralinį vertinimą. Galiausiai itin svarbi tampa tekste perteikiama autorefleksija per santykį su *kitu*, įvedamas socialaus subjekto lygmuo; ši refleksija kviečia ir patį skaitytoją tapatintis su teksto subjektu.

Šie metamodernizmo bruožai galėtų būti taikytini ir šiuolaikinei išpažintinei poezijai – poetinei tradicijai, ištakomis siekiančiai modernybę. Galima atkreipti dėmesį, kad sugrįžtama prie aiškiai išreikštos kalbėtojo figūros – „aš“, jausmai ir pojūčiai išsakomi atvirai ar bent pasitelkiant poetinę simboliką, tropus. Teksto subjektas turi gan tiesioginį ryšį su autoriaus asmenybe, jis lokalizuotas tam tikroje erdvėje, laike, tendencingai pabrėžiamas kūniškumas. Subjektas gali reflektuoti savo santykį su praeitimi ir tradicija, dabartimi ar ateitimi. Priklausomai nuo kalbančiojo pozicijos, skirtingai išsakomi geismas ir stoka – tiek kaip prigimtine žmogaus būklė, tampanti gyvenimo ir kūrybos varomąja jėga, tiek kaip neįmanomybė, kai nuo geismo objekto bandoma ciniškai atsiriboti.

Pastebimos referencijos ne tik į aukštąją, bet ir į populiariąją kultūrą, jomis bandoma nusakyti subjekto santykį su šiandiena. Svarstyta, kad esama ir kitokio kalbėjimo nei tiesioginis, pasitelkiant kaukes ar vaidmenis, išgyvenamus jausmus išsakant per kitus tekstus ar įvairias kultūrines nuorodas. Tad poetinis „aš“ gali ne tik konstruoti savo tapatybę, bet ir įtvirtinti save ir platesniame kultūriniame kontekste, per santykį su tradicija. Pasitelkiant įvairias nuorodas nevengiama pasvarstyti, kas yra menas, literatūra, poezija, kokia jų prigimtis ar prasmė, kokie yra kūrybos šaltiniai. Paminėtina ir tai, kad kalbantis „aš“ gali ne tik skirti dėmesį sau ir savo asmeniniam išgyvenimams, bet ir konstruoti savo subjektyvumą per santykį su *kitu*, reflektuoti tarpasmeninius ryšius ar netgi tapti savotišku visuomenės kritiku, atliepti sociopolitines ar sociokultūrines realijas. Nors vis dar tebesama ironizavimo ir žaidimo poetinėmis formomis, nevengiama ir nudaailinto, nuromantizuoto ir netgi

itin realaus kasdienybės perteikimo. Vaizduojamas pasaulis – ne tik lokalus, bet ir globalus, skaitmenizuotas, taigi medijuotas ar net hiperrealus.

Kalbant apie lietuvių išpažintinę poeziją labiausiai svarstyti afekto ir emocinio poveikimo klausimas, taip pat etinis lygmuo – visa tai nėra būdinga kiekvienam šiuolaikiniam išpažintinės poezijos autoriui, tačiau į tai galima atsižvelgti analizuojant kiekvieno kūrybą individualiai. Ar stebintis ir jaučiantis kalbėtojas visuomet vertina tai, ką mato ir patiria? Kokie to vertinimo atskaitos taškai ir ribos – ar subjekto žiūra kviečia skaitytoją tapatintis, ieškoti bendrumo? Taip pat kvestionuoti neoromantinės pasaulėvokos resemantizavimas bei grėsmės nuojautos. Galbūt išpažįstančiojo subjekto konfliktai kyla ne tik iš visuotinio ir socialaus, bet ir iš itin individualaus, psychologizuoto, taigi autoreferentiško pavojaus išgyvenimo? Galiausiai atviras lieka ironijos ir postironijos klausimas – ar tai galima aptikti išpažintinėje poezijoje? Jei taip, kokiais būdais? Kitaip tariant, kokios raiškos priemonės pasitelkiamos ir ar tikrai tik šnekamoji kalba ima dominuoti, kaip kad teigiama viename iš postironijos pavyzdžių – reliacinio meno atveju?

Apie šiuos metamodernizmo požymius ir su jais susijusius klausimus mąstoma atliekant Kazlauskaitės eilėraščių analizę. Semiotiškai analizuojant tekstus, bus atsižvelgiama į kalbančiojo subjekto sąsajas su poetės asmenybe ir biografines nuorodas, ieškoma atvirą rūpestį dėl įvairių grėsmių žyminčių izotopijų, nuorodų į nesėkmes ar laikinumą, subjekto išgyvenamus jausmus ar patiriamas emocijas. Galiausiai (jei aptinkama) atsižvelgiama į postironijos raišką bei jos kuriamas prasmes.

2. Giedrės Kazlauskaitės poezija

2.1 Postmoderni ironija ar atsargus prisipažinimas?

Pirmo Kazlauskaitės eilėraščių rinkinio *Heterų dainos* ketvirtajame knygos viršelio puslapyje – poetės vardu pasirašytas tekstas, kuriuo tarsi naikinama distancija tarp autorės ir kalbančiojo subjekto. Jeigu tai, kas pasirašoma Giedrės Kazlauskaitės vardu, laikytina jos pačios asmenine pozicija, tuomet šį poetinę prozą vadinamą tekstą⁶⁸ galima traktuoti kaip tikrą – teksto kalbančioji tapati teksto autorei. Tokiu būdu ketvirtasis viršelio puslapis kaip paratekstas siūlo vieną iš galimų skaitymo strategijų visam likusiam eilėraščių rinkiniui, kai distancija tarp „aš“ ir poetės asmens panaikinama ir kituose tekstuose. Metamodernistiniu požiūriu, nuorodos į tikrovę ar biografiškumą leidžia kurti stipriai besireiškiančio subjekto, turinčio aiškią vertybinę poziciją, išpūdį, tad net ir literatūriniai žaidimai traktuotini tiesiogiai, „priimami už gryną pinigą“. Ketvirtajame knygos viršelio puslapyje rašoma:

⁶⁸ Cibulskas, N. Keturiadešimties demonų apsireiškimas. (2009, Nr. 8–9). Prieiga <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=21200> [Žiūrėta 2025 04 19].

Knygos turėtų egzistuoti pačios savaime, skaisčios ir neišleistos. Kaip augliai pilve ar smegenyse. Norėčiau parašyti romaną paruoštukų forma, sudėti jį į antikvarinę papuošalų ar degtukų dėžutę ir paslėpti ąžuolinėje seno dvaro komodoje. Kad po šimto metų jį rastų provincijos glūdumoje bręstanti hipochondriška paauglė, gal net mano reinkarnacija. Ji gyventų hermetiškame svajonių pasaulyje ir neskirtų fantazijos nuo realybės; perrašytų ir paskelbtų kaip savo. Jai ir iš tiesų atrodytų, kad tai ji parašė. Mergaitė iš žemuomenės, kiekvieną emocinį svyravimą linkusi išbalansuoti maisto vartojimu ir netyčia patekusi į knygas – štai mano įsivaizduojama skaitytoja, kuriai aš norėčiau giedoti kone dovydiškas giesmes, malšindama su metais augantį jos skausmą. Bandydama užliūliuoti jį savo lapų šnarėjimu, netiksliais šakomis ir išsibarsčiusiais žodžių kamienais.⁶⁹

Galima svarstyti, jog šiuo tekstu reflektuojama potenciali, bet neįmanoma autoriaus mirtis: „knygos turėtų“, bet jos neegzistuoja pačios savaime. Jos nėra savarankiškos – kaip ir „augliai pilve ar smegenyse“, susidarantys žmogaus kūne, jos priklauso savo autoriui ir yra nuo jo priklausomos. Todėl galima fantazuoti apie romaną, parašytą paruoštukų forma, ir kurio autorystę galėtų pasisavinti kitas.

Konstruojamas idealaus skaitytojo(s) vaizdinys – labai konkrečiai apibūdinama mergaitė, kuri apibūdinama kaip tam tikro socialinio sluoksnio, emocinės būsenos, „patekusi į knygą“ – paties romano personažas. Ji tarsi atspindi pačią kalbančiąją – „gal net mano reinkarnacija“, todėl yra artima, panaši. Apibūdinama kaip gyvenanti provincijos glūdumoje, hipochondrikė, todėl turinti įtemptą santykį su kūnu, į savo svajones panirusi, fantazijos nuo realybės neskirianti ir rašymo svarbą vertinanti paauglė. Konkretūs bruožai leidžia sukurti „tikrovės“ efektus, kurie šiuolaikinės literatūros kontekste gali būti perskaityti kaip biografiški, realybę atitinkantys, taigi priskiriami ir šio teksto autorei Kazlauskaitei. Taip kuriamas afektas kviečia skaitytoją svarstyti, ar jis atitinka idealaus skaitytojo profilį.

Skaitant šį tekstą taip pat kyla hermeneutinis klausimas: ar laike ir erdvėje nutolęs „aš“ yra tapatus tam „aš“, kuris yra čia ir dabar? Galbūt išpažintis ir savų išgyvenimų atskleidimas įmanomi tik tada, kai esama pakankamos distancijos, o tai sukurti padeda ne tik užrašymas, bet ir žodžių suteikimas eilėraščio kalbančiajam lyg sau. Panašūs klausimai kyla ir skaitant eilėraštį „Barstykite žiedlapiais gatves...“⁷⁰. Eilėraštį pradeda diskursyvinė situacija, kurioje kolektyvinis atlikėjas „mes“ ekstatiskai ar net manifestuojamai kviečia save – kolektyvinį atlikėją baltų nuotaikų mergaites – barstyti gėlių žiedlapiais gatves:

Barstykite žiedlapiais gatves,
baltų nuotaikų mergaitės,
nuotakų velykos atėjo.

⁶⁹ Kazlauskaitė, G. (2008). *Heterų dainos*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, ketvirtasis knygos viršelio puslapis.

⁷⁰ Kazlauskaitė, G. (2008). *Heterų dainos*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, p. 29.

Šiuo kreipiniu žymima sakymo situacija, kurio kalbančioji kreipiasi į kitas veiksmo bendrininkes – mergaites; diskursiniame lygmenyje sakymo subjektas pasirodo kaip individualus ir kolektyvinis atlikėjas. Taigi, figūra „mergaitės“ nurodo ir kalbančiosios statusą – ji taip pat mergaitė. Vietos figūra „gatvės“ žymi provincijos kaimui, miesteliui arba miestui priklausančią erdvę. Laiko figūra „nuotakų velykos atėjo“ nurodo į sulauktą liturginę krikščionių šventę – Kristaus prisikėlimą. Sakymo subjektas kviečia dalyvauti Velykinėje procesijoje, kurioje jis kaip ir adresatas (mergaitės) pasirodo tam tikru būdu: adorantės mergaitės vilki baltomis sukniomis ir karūnėlėmis, prie kurių pritvirtinti balti nuometai, procesijos metu jos barsto žiedlapiais žemę. Taigi, atlikėjo teminis vaidmuo – adorantė. Adorantės rūbai atitinka nuotakos rūbus, todėl „nuotakų velykos atėjo“. Šią nuotakų ir adorančių sąsają sustiprina garsiniai žodžių sąskambiai: per fonetinį sąskambį sugretinamos figūros „nuotaika“ ir „nuotaka“, kurias semantiškai jungia /baltumo/ sema (baltos nuotaikos, baltos nuotakos). Balta žymi nekaltumą, džiaugsmą, taip pat naują gyvenimą su Kristumi, tad vilkint šią spalvą švenčiamas prisikėlimas, gyvybės triumfas prieš mirtį.

„Baltų nuotakų mergaitės“ pasižymi /vaikiškumo/ ir /nekaltumo/ semomis. Tiek Velykos ir jų metu einama procesija, tiek vestuvės, kurias primena baltai apsirengusios mergaitės ir jų mėtomi žiedlapiai, yra proginis virsmo laikas; tai šventė – įtrūkis kasdienybėje. Kalbančioji kreipiasi į mergaites kviesdama realizuoti teminį vaidmenį ir pakeisti kasdienybę – dalyvauti procesijoje kaip religiniame rituale ir žaisti vestuves. Būdamos adoruotojos Velykinėje procesijoje, kolektyvinis subjektas siekia vertės objekto – dalyvauti šventėje, švęsti.

Mašinos ir autobusai, ir sunkvežimiai
net arkliukai su karietaitėm
karuselių drambliai ir bambliai su dviračiais –
bloškėme gėles jiems į veidus.⁷¹

Antroje diskursinėje situacijoje papildoma provincijos gatvių erdvės figūra vardinant įvairias transporto priemones ir jų daugį, „mašinos“, „autobusai“, „sunkvežimiai“, „karietaitės“ ir „karuselės“ kuria miesto ar miestelio figūratyvinį taką. Tai mergaičių (kaip ir procesijos) veikimo erdvė. Greta automobilių vaizduojami ir ūkininkų sunkvežimiai bei arkliais kinkyti vežimai, taip pritraukiant /provincialumo/ semą. Karuselių figūra prideda /šventiškumo/ semą, o „bambliai su dviračiais“ – /vaikiškumo/. Kuriama šventės izotopija, kuriai priklauso ir Velykos, ir kasdienybės šventę nurodanti karuselė.

⁷¹ Kazlauskaitė, G. (2008). *Heterų dainos*, p. 29.

Šventės požiūriu mergaitės kaip dūkmo ir šėlsmo dalis užima ypatingą padėtį, kuri išreiškiama per priešpriešą „mes“ vs. „jie“. Priešprieša tarp kalbančiojo „mes“ vs. „jie“ – kolektyvinio atlikėjo figūros – nurodo, kad mergaitės veikia atskirai nuo visų kitų žmonių – jos eina procesijoje, o „jie“ ne. Atlikdamos adorančių vaidmenį, jos peržengia to vaidmens ribas – žiedlapių mėtymas virsta intensyviu, gal net įžuliu veiksmu – bloškama į ją stebinčiųjų veidus. Tokiu būdu į procesiją įtraukiami ir kiti. Kartu tai atvirkščias veiksmas nei per vestuves, kai žiedlapiai metami į jaunavedžius linkint vaisingumo.

Mergaitės myli mergaites
provincijos gatvėse
jos bučiuojasi, pabėga iš procesijos
vėl bučiuojasi bažnyčios tarpdury.⁷²

Šioje diskursyvinėje situacijoje atjungiamas sakymas – kalbama iš trečiojo asmens perspektyvos, kuriama distancija su tuo, kas pasakojama. Kyla klausimas, kas yra šio pasakymo sakytojas. Ar tai ta pati eilėraščio kalbančioji, kuri prabyla iš „aš“ pozicijos paskutiniojoje strofoje? Kolektyvinio atlikėjo figūra „mergaitės“ išsiskaido į du individualius atlikėjus, šiuos išskaidytus atlikėjus sieja meilė. Jos įgauna mylimųjų, pirmąsias romantines arba seksualines patirtis išgyvenančių paauglių, pateminį vaidmenį – „jos bučiuojasi“. Taigi, naratyviniu požiūriu, kolektyvinis subjektas „mergaitės“ įgyja dar vieną vertės objektą – kitą mergaitę. Būdamos šventinės procesijos dalyvės, jos bučiuojasi provincijos gatvėse – viešumoje. Būdamos viešoje erdvėje, jos peržengia ribą ne tik religinėje (laužo procesijos tvarką), bet ir socialinėje (laužo viešąją miestelio arba bendruomenės tvarką) erdvėje.

Jos ne tik bučiuojasi, bet galiausiai pabėga iš procesijos. Tai ne tik vietos pokytis, bet ir ritualo sulaužymas, žaidimas virsta rimtesniu veiksmu. Naujoje diskursyvinėje situacijoje pasikartojantis „vėl bučiuojasi“ nurodo atliekamo veiksmo svarbą, net ir pakeitus erdves iš procesijos gatvėse į bažnyčios tarpdurį. Vietos figūra „bažnyčios tarpdury“ nurodo tarpinę erdvę tarp išorės (pasaulio) ir vidaus (bažnyčios), taigi jos ribinėje situacijoje. Šioje riboje, liminalioje erdvėje baltai apsirengusios besibučiuojančios mergaitės yra lyg dvi į bažnyčios vidų dar neįžengusios arba neįleidžiamos nuotakos (vedybų izotopija). Patvirtinimas (baltos nuotakos) ir draudimas (bučiuojasi ne bažnyčioje) – šios ribos semantika.

Rytoj jos mirs
nuskaitytos ir nurašytos.

⁷² Kazlauskaitė, G. (2008). *Heterų dainos*, p. 29.

Eilėraštis baigiamas viena diskursine situacija – pasakymu ir sakymo įjungimu, – kurioje žymima nauja laiko figūra „rytoj“. Taip kuriama priešprieša tarp šiandien švenčiamos šventės kaip kasdienybės pertrūkio, kai galima atlikti tai, kas neįprasta, apversti pasaulio tvarką, ir rytojaus, kai bus sugrįžta į įprastą kasdienybę, atstatyta pasaulio tvarka. Kolektyvinio atlikėjo figūra „jos“ – besibučiavusios mergaitės – kitą dieną mirs, taigi nebebus procesijoje dalyvaujančiomis adoruotojomis, nebebus nuotakos ir kartu nebesibučiuos kaip šiandieną. Taip kuriamas laikinumo figūratyvinis takas. Mirtis žymi pabaigą, nebuvimą. Tačiau pabaiga pasiekama tam tikru būdu – „nuskaitytos ir nurašytos“. Čia pateikiamas daugiaprasmis apibūdinimas „nuskaitytos ir nurašytos“: apie mergaites kalbama lyg apie knygas ar jų personažus, taip mergaitės įgyja /literatūriškumo/ arba /fiktyvumo/ semą. „Nuskaitymas“ reiškia perskaitymą, taigi pažinimą, taip pat ir atmetimą, o „nurašymas“ – nukopijavimą, gražų aprašymą arba pripažinimą netinkamu. Abiem atvejais jos vaizduojamos kaip netekusios vertės. Jos tampa kalbančiosios skaitomų ir rašomų tekstų dalimi, todėl ir jų bučiavimasis procesijoje priskirtinas kūrybos izotopijai. Kartu nuskaitymas ir nurašymas gali reikšti ir atstūmimą arba nepripažinimą, taigi kuriama svetimumo izotopija, kuri siejasi su atsitraukimu iš procesijos bučiuojantis. Galiausiai, „nuskaitymas“ ir „nurašymas“ gali turėti ir paaugliško geismo reikšmę – kaip detalai perskaityta ir pažinta knyga, taip ir nubučiuota, pažinta mergaitė – nebetekusi vaikiško nekaltumo, atlikusi pirmą „nuodėmę“. Tad kuriama erotiškumo izotopija, priešinama nekaltumui.

Kolektyvinis atlikėjas „jos“ per pirmąjį veiksmažodžių asmenį siejasi ne tik su trečiojo strofoje minimomis mergaitėmis, bet ir su penktojoje strofoje žymima „aš“ atlikėjo figūra, kuris yra ir sakytojas. Eilėraščio kalbančioji kalba ne tik apie save, bet ir apie mergaites, o tiksliau – apie mergaites, kaip apie save. Ši sąsaja atsiranda ir struktūriškai per pasikartojančius „rytoj“ ir „mirti“. Sakymo įjungimas siejasi su sakymo situacija pirmoje diskursinėje situacijoje, tad sakymo subjektas „aš“ – tai ir procesijos mergaitė, kolektyvinio „mes“ dalis, ir ta, kuri skaito ir rašo, t. y. sakymo subjektas kaip atlikėjas įgyja ir rašytojos teminį vaidmenį. Tad mergaičių procesijos sceną galima interpretuoti kaip savo fantazijos vaisių, kūrybos realizaciją. Visa, ką mato ir patiria „aš“, tėra poetinė fikcija, tačiau kalbama apie rašančiajai svarbius dalykus. Išsilaisvinusios, šėlo apimtos ir pirmiems seksualiniams impulsams pasiduodančios mergaitės interpretuotinos kaip geismų sublimacija tekste. Rašymas tampa proga išsilaisvinti, atgyti, o mirtis tėra grįžimas į gyvenimą, vykstantį už eilėraščio ribų.

⁷³ Ten pat.

Kita vertus, kalbančioji yra ir viena iš mergaičių, ta, kuri pati dalyvauja procesijoje, bučiuojasi su kita mergeite. Kalbančioji išsiviešina dviem būdais – kaip viena iš besibučiuojančių viešoje procesijoje ir kaip rašytoja/poetė – „išeidama“ į tekstą ir atsiverdama. Tuo pačiu skaitymas ir rašymas reikalauja atsitraukimo ir vienatvės. Tai ironiška socialinė mirtis, kai kitą gali pažinti tik per tekstą, taigi distanciją. Kūryba tampa ir autorefleksijos būdu, kai nuotolis leidžia geriau pažinti save ir išsilaivinti – užrašyti tai, ko nesinori pasakyti garsiai, išviešinti tai, ką nėra lengva viešai išpažinti. Žaidimas kaitaliojant sakymo situacijas leidžia savotiškai suklaidinti skaitytoją: mergaites myliu ne „aš“, eilėraščio kalbančioji, o viena iš mergaičių. Tai literatūriška išpažintis, kurios interpretacija taip priklauso nuo skaitytojo pasirinktos skaitymo strategijos. Šį eilėraštį su ketvirtojo knygos viršelio puslapio tekstu, pasirašytu Giedrės Kazlauskaitės, sieja rašymo izotopija, o tai ir kuria tikroviškumo jausmo struktūrą.

Analizuojant eilėraštį atkreiptinas dėmesys į laikinumo izotopiją, kuriai priskirtini žiedlapiai ir gėlės. Velykų kaip vieną dieną trunkančios šventės figūros ir apskritai šventės kaip vienadienio džiaugsmo ar šėlo įspūdis uždaromas mirties vaizdiniu. Akimirkos trapumas įamžinamas būtent per rašymą, tai primena lietuviškąją neoromantinės išpažintinės lyrikos tradiciją, pvz., Jono Aisčio kūryboje bandoma fiksuoti tai, kas praeis, todėl kūrybos detalėmis tampa iš pažiūros smulkmenos – tai, kas kasdieniška, pasitelkiamos asmeninės patirtys⁷⁴, jausmiškai išryškinamos kultūrinėmis nuorodomis⁷⁵. Kazlauskaitės eilėraštyje ekstatiškas pirmųjų paauglišių seksualinių patirčių jaudulys perteikiamas Velykų kontekste, jausmai neslepiami kitais jausmais. Kūrybos izotopija sufleruoja išpažinties sąlygiškumą, kad galbūt kalbančiosios neheteroseksualumas tėra fikcija, literatūrinis žaidimas.

Kalbant apie „mergaitės myli mergaites“ įvaizdį, viename interviu Kazlauskaitės buvo klausama apie pastangas perteikti „keistą paauglystės atspindį“, poetė atsakė:

Knygoje [*Heterų dainos*] bandau tvarkytis su savo pačios neurozėmis, juolab kad lyrika tam labiausiai palanki – atrodo, lyg kalbėčiau apie save. Suprantama, knygos personažė gali pasirodyti homoerotiška. Bet iš tikrųjų ji turbūt yra viso labo nimfomaniška ir atspindi vidinį dvasinį gyvenimą, kuris yra vien mano tikrovė. Kitiems ji faktiškai neprieinama, tad ir atsiranda tie įvaizdžiai. Mergaitės – ne tik paauglystės, bet ir religinių patirčių, susijusių su nekaltybės sakralizavimu, fantomai. Dievo, kurio negalima nujauti kaip vyro, belytiškumas. Tačiau tai autorinė interpretacija. Skaitytojas gali manyti ką tiktai nori, man tai neturi jokios reikšmės.⁷⁶

⁷⁴ Tūtlytė, R. (2005). *Išliekanti lyrika: XX amžiaus lietuvių poezijos vidinių struktūrų kaita*. Vilnius: Gimtasis žodis, p. 10.

⁷⁵ Ten pat, p. 94–95.

⁷⁶ Gerbutavičius, R. Poetė G. Kazlauskaitė suformavo heteros. (2009, vasario 2). Prieiga <https://www.lrytas.lt/kultura/meno-pulsas/2009/02/02/news/poete-g-kazlauskaite-suformavo-heteros-5837821> [Žiūrėta 2025 04 19].

Autorė nevengia teigti, jog knygoje aprašytos patirtys (homoerotiškumas, nimfomaniškumas, santykis su religija) – figūratyvizuoti jos asmeniniai išgyvenimai. Šių mūsų visuomenėje sąlyginai tabu tebe laikomų patirčių aktualizavimas kūryboje ir yra tas atvirumas, kuris figūratyvizuojamas. Knygoje pasitelkiama lyrika tampa būdu kalbėti viešai apie save nekalbant tiesiogiai – „lyg kalbėčiau“ tėra tik įspūdis, todėl skaitytojas tai gali interpretuoti įvairiai. Todėl vertinant, kiek pasirinktas analizuoti eilėraštis yra metamodernus, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad esama dviejų perskaitymo lygmenų: viename kalbančioji nurodo į savo neheteronormatyvų geismą, kitas – literatūriškai žaidybiškas, taigi švelniai ironiškas kalbančiosios kaip rašytojos/poetės atsiribojimas nuo jausmų per kūrybą – visa tėra tik fikcija. Ir nors eilėraštis ambivalentiškas, jis gali būti interpretuojamas kaip išpažintinis arba kuriantis išpažinties jausmo struktūrą.

2.2 Tyla prieš išpažintį

Eilėraščių rinkinio *Meninos* ketvirtajame viršelio puslapyje esantis tekstas taip pat pasirašytas Giedrės Kazlauskaitės vardu:

Už knygos struktūrą esu dėkinga anoniminiam interneto komentatoriui, kadais pavadinusiam mane infante. Velázquezą toji replika tik pritraukė, o ne atvirkščiai. Demonstratyvių ryšių su tapyba stengiuosi neturėti, bet *cv* jų nuotrupų yra (nebaigta nacionalinė M. K. Čiurlionio menų mokykla, nepradėtos studijos dailės akademijoje).

Svarbiu „Meninų“ rašymo kontekstu tapo vengimas rašyti disertaciją apie Vincą Mykolaitį-Putiną (tačiau tai daug gėdingesnis *cv* faktas). Būta kvailo juokelio, kad apsigynusi dėstysiu kursą „Putinas ir aš“. Bijau, galima pavadinti šią knygą savotiškais tokio fantazmo konspektais.

Galimas daiktas, akademinis reikalus bus užnuodiję du sezonai Lietuvos televizijoje. Todėl ir televizorius eilėraščiuose – ne atsitiktinis motyvas, o sapnų intarpai – tragikomiška viešumo pasekmė. Ko negali papasakoti iš ekrano, išduoda sapno metaforos.

Prie kontekstų derėtų paminėti plaukimą šatėnų tekstais, darbą redakcijoje. Devyniasdešimt šeštųjų „Šiaurės Atėnai“, kuriuos skaitydavau autobuse, važiuodama į mokyklą, man ir liko idealas; kitaip sakant, Prousto kvapų simbolikoje jie man reiškia madeleine.⁷⁷

Tekstas tampa ironiška autorefleksija ir kūrybos metarefleksija, kuriamas realumo efektas, nurodant eilėraščių atsiradimo ištakas. Tiek internete skaityta kritika, tiek kitos minimos biografinės detalės – nesėkmės – įvardinamos kaip įkvėpimo šaltinis poezijos rinkiniui. Galiausiai reflektuojamas kontekstas – ne tik darbas *Šiaurės Atėnų* redakcijoje, bet ir autorei svarbus kultūrinio leidinio

⁷⁷ Kazlauskaitė, G. (2014). *Meninos*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, ketvirtasis viršelio puslapis.

skaitymas dar paauglystėje, esant 15–16 metų. Prilygindama didelę įtaką kūrybai padariusius 1996 metų leidinio numerius prustiškajai madlenai, autorė išryškina ir aktualizuoja nostalgijos bei nebesusigrąžinamos praeities problematiką savo kūryboje.

Šiame tekste kalbančioji žaidžia buvimu literatūros kritike arba „neišsipildžiusia“ literatūrologe, tarsi vertindama savo kūrybą iš šono, taigi objektyviai, ir eseiste, kuriai būdinga poetizuotai atvirauti: „Tai daug *gėdingesnis* faktas“, „*Bijau*, galima pavadinti šią knygą savotiškais tokio fantazmo konspektais“ [pažymėta kursyvu mano – U. Ž.]. Žaidžiama skirtingais tekstų žanrais ir nevengiama tokių emocijas nurodančių raiškos figūrų kaip gėda ar baimė. Galima tik svarstyti, kiek tai tikros emocijos, o kiek – retorinė strategija, tačiau „negatyvių“ emocijų išreiškimas, nenuslėpimas kuria atviro kalbėjimo įspūdį. Iš pažiūros nesėkmės – tiek internete atrasta kritika, tiek biografinės detalės – tampa pozityviu kūrybiniu akstinu, temomis ar raiškos priemonėmis. Viršelyje pasitelkiamas sakymas kaip kalbėjimo būdas ir nepatogių asmeninio gyvenimo įvykių atskleidimas leidžia kurti išpažinties, nuoširdumo įspūdį. Tai tampa dar viena siūloma eilėraščių rinkinio skaitymo strategija, leidžiančia sumažinti ar kone visiškai panaikinti distanciją tarp autorės ir jos eilėraščių kalbančiosios, taigi jas abi susieti.

Išpažinties kaip atviro pasipasakojimo reikšmę ir svarbą Kazlauskaitės kūryboje galima suprasti įsigilinus ir į tai, ką reiškia gyvenimas neišpažinus paslapties, tyloje. Iliustratyviu pavyzdžiu tampa eilėraštis „*Silentium*“, kurio pavadinimas susieja šį tekstą su kitu eilėraščiu panašiu pavadinimu – rusų poeto Fiodoro Tiutčevo „*Silentium!*“. Ši intertekstinė jungtis neatrodo atsitiktinai, kadangi Tiutčevo eilės cituojamos ir romano *Altorių šešėly* ištraukoje. Žinant biografinį faktą, kad poetė rašė disertaciją apie Vinco Mykolaičio-Putino kūrybą, romanas taip pat tampa svarbiu intertekstu, suteikiančiu papildomą skaitymo strategiją Kazlauskaitės eilėraščiui. Šis žinojimas aktualizuoja rinkinio *Meninos* ketvirtajame viršelio puslapyje esančio teksto naikinamą distanciją tarp autorės ir jos eilėraščių kalbančiąja. Taip pat galima daryti prielaidą, jog eilėraštyje „*Silentium*“ minimas vėlavimas su disertacija atitinka autorės biografinę tikrovę. Kartu, taip aktualizuojami ir Liudo Vasario kaip autobiografiški Mykolaičio-Putino išgyvenimai, tarp šių ir Kazlauskaitės eilėraščio kalbančiosios esama panašumų. Taigi, poetė savo eilėraštyje leidžiasi į diskusiją su Tiutčevu ir Mykolaičiu-Putinu jausmų išsakymo ir tylos tema.

Kadangi romane esama kiek kitokio vertimo, žemiau pateikiamas gerokai vėliau pasirodęs Jono Strielkūno vertimas. Mano kursyvu pažymėtos vietos nesutampa su Mykolaičio-Putino versija, tad toliau analizėje pateikiu ir tikslias citatas iš romano.

Tylėk ir slėpki santūrus

Savus jausmus ir troškimus –

Tegu tik sielos gelmėje

Ir pateka, ir leidžias jie

Kaip žvaigždės nebyliam skliaute, –
Tylėk – ir džiaukis jais slapta.

Kaip širdžiai išsakyti save?
Ir kaip kitam suprast tave?
Ar jis supras tavas viltis?
Meluoja ištarta mintis.
Versmė taip drumsčias paliesta, –
Tylėk – ir gerk iš jos slapta.

Gyvent mokėk tik savyje –
Yra juk tavo širdyje
Pasaulis nuostabių godų,
Joms nuo kitų garsų gūdu,
Išblaško jas diena karšta, –
Tylėk – ir garbink jas slapta!..⁷⁸

Vieno garsiausių rusų romantiko Tiutčevo eilėraštyje atskleidžiama, kad jausmų pasaulis niekada nesutampa su tuo, kaip jis atpasakojamas kalba: „Meluoja ištarta mintis.“ Kūrinyje keliamas klausimas apie gebėjimą save išreikšti žodžiais ir buvimą suprastam, taigi komunikacijos problema. Paradoksaliai, su romantinei tradicijai būdingu jausmingumu, mėgaujamasi vidiniu pasauliu bei emociniais išgyvenimais tyloje, slapčia, sau pačiam. Tačiau eilėraščio pavadinimas, parašytas su šauktuku, taigi lotyniškai reiškiantis „Tylos!“ arba „Tylėk!“ kaip šūksnis, ir paties eilėraščio rašymo bei išspausdinimo, taigi išviešinimo aktas liudija tam tikrą konfliktą – ar esant kūrėju įmanoma savo vidiniu pasauliu mėgautis tyliai, nedeklaruojant jo viešai? Ar išgyvenimai tampa kitokie, jei šiais pasidalini garsiai, jei jie virsta kūryba? Ar kūryba išlieka kūryba, jei ji neturi adresato, taigi skaitytojo?

Kaip pastebi literatūrologė Viktorija Daujotytė, Mykolaičio-Putino tekste pasirodantys Tiutčevo eilėraščio pirmojo lietuviško vertimo fragmentai itin artimi lietuvio charakteriui bei jo kūrybai⁷⁹. Anot jos, autobiografiškumo elementų turinčio pasakojimo subjektui eilės rezonuoja ne tik dėl to, kad ne viską galima išsakyti viešai, bet ir dėl gyvenimo paslapties vienatvės. Romane Liudas Vasaris, sujaudintas pirmąsyk skaitomų rusų lyriko eilių, jas parafrazuodamas dienoraštyje kalba apie vidinius išgyvenimus, slepiamą poeto prigimtį. Jaunuolis pergyvena ne tik dėl to, kad ši jo tapatybės dalis nesuderinama su dvasininko pašaukimu, bet ir dėl to, kad paslaptis veda prie tylos ir vienatvės, kai nesidžiaugiama gyvenimu ir nesidalinama džiaugsmu su kitais. Vasario išpažįstamos mintys

⁷⁸ Тютчев, Ф. И., Balčiūnaitė, T., Strielkūnas, J., ir Šimkus, J. (1982). *Lyrika*. Vilnius: Vaga, p. 29.

⁷⁹ Ten pat, p. 12.

dvilypės: nors jo kaip kunigo slepiama kūrėjo prigimtis pragaištinga, vis dėlto ji suteikė jam daugybę patirties. Tačiau jis dvejoja, ar poetinės užgaidos netrukdo tapti geresniu klieriku. Jis supranta savo kaip kūrėjo veiksmų draustinumą, bet kartu teisinasi nemeluojantis sau, savotiškai nedarantis jokios nuodėmės: „Aš juk neveidmainiavau ir niekad nieko nedariau, kad atrodyčiau geresnis, negu iš tiesų esu. Aš tik buvau pasislėpęs, instinktyviai savy susitraukęs.“⁸⁰

Kartu jis pergyvena, kad išaiškėję jo vidiniai išgyvenimai ir slepiama prigimtis gali kitiems pasirodyti bjaurūs ir žemi, tapti subjaurinti ir pažeminti. Kartojamos Tiutčevo eilutės jį įtikina ir nuramina: „Tylėk, dangstykis ir paslėpk / Svajones savo ir jausmus.“⁸¹ Ir nors tuo Vasario dvejonės nesibaigia, galima manyti, jog eilėraštis „Silentium!“ personažą paradoksaliai veikia terapiškai: skaitoma poezija suteikia stiprybės, bet tiesiogiai interpretuojama ji tampa paskata nekeisti savo gyvenimo, toliau gyventi gaubiamam paslapties. Tačiau vertėtų nepamiršti, kad visi jausmai ir išgyvenimai dienaštyje išdėstomi bei romane atskleidžiami rašant. Tad gal netiesioginį raminamąjį, taigi pozityvų, poveikį turi pats rašymas kaip išpažinimo aktas?

Kazlauskaitės kūrinio pavadinimas neturi šauktuko. Taigi „Silentium“ – tyli tyla, tylėjimas ar liepimas tylėti be šūksnio. Tiesa, pats žodis turi ir kitų reikšmių, pavyzdžiui, neveikimo, poilsio, pertraukos⁸², pykčio sukulto nutilimo, paslapties nutylėjimo, ko nors neišsakymo ar nepaminėjimo raštu, pritarimo arba nepritarimo neišreiškimo, ramybės ar taikos aplinkybių⁸³, – šios reikšmės tampa ir savotišku orientyru eilėraščio analizei. Kaip rašo ir Tamošiūnaitė, Kazlauskaitė neimituoja Tiutčevo, veikiau perima jam artimą nuostatą: „Niekas nesupras, kaip tu jautiesi. Įmanoma išgyventi tik tyloje pačiam su savimi, nes viduje esantis pasaulis, nors ir tylus, bet tikresnis, nei išorinis. Tik kur tas tikrasis „aš“, kurio negali nutildyti joks miesto ir kasdienybės triukšmas?“⁸⁴

Parašytos verlibru ir pasitelkiant šnekamąją kalbą, eilės pradedamos priešprieša „dramatiška“ vs. „nedramatiška“:

Nieko dramatiška neįvyko – tu nepasikeitei statuso,
neatsiliepei į aktualią diskusiją, neišėjai į gatves
su transparantu, nevirtai blizgiųjų viršelių heroje
(nors efektai nesudėtingi; tiesa, nežmoniško vulgarumo).⁸⁵

⁸⁰ Mykolaitis-Putinas, V. (2024). *Altorių šešėly*. Vilnius: Baltos lankos, p. 165.

⁸¹ Ten pat, p. 167.

⁸² Prieiga <https://ekalba.lt/lotynu-lietuviu-kalbu-zodynas/silentium?paieska=silentium&i=2f01d064-836b-480c-9616-282b3748f4a0> [Žiūrėta 2025 05 04].

⁸³ Glare, P. G. W. (1983). *Oxford Latin dictionary*. At the Clarendon Press, p. 1760–1761.

⁸⁴ Tamošiūnaitė, V. Proto suluošinta mistika: G. Kazlauskaitės ir D. Velazquezo „Meninos“. (2015, vasario 24). Prieiga <https://www.bernardinai.lt/2015-02-24-proto-suluosinta-mistika-g-kazlauskaites-ir-d-velazquezo-meninos/> [Žiūrėta 2025 01 28].

⁸⁵ Kazlauskaitė, G. (2014). *Meninos*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, p. 17.

Eilėraštis pradedamas *post factum*, nutylint įvykį, kurį galima laikyti dramatišku, sukrečiančiu ar visa radikaliai keičiančiu, bet jis nėra tokiu laikomas. Mąstant apie trečioje strofoje esančią raiškos figūrą, kai sapnuojama kalbančiosios motina „suseka / kaip mes gyvenam – smerkia, reikalauja skyrybų, / rauda, terorizuoja“, galima teigti, kad įvykis – tai aplinkinių laikomos netinkama šeimos arba santykių sukūrimas. Tačiau tiesiogiai neaiškinama, dėl ko šie tariamai problemiški santykiai gali provokuoti tokią reakciją.

Pirmoje diskursinėje situacijoje kalbančioji kreipiasi į kitą atlikėjo figūrą („tu“) konstatuodama faktus, kas nebuvo padaryta. „Tu“ nieko nenuveikė, neatliko visiems matomo ir akivaizdus dalyko – nepasikeitė socialinio (ir galimai teisinio) statuso, nedalyvavo aktualioje diskusijoje ar proteste bei nedavė interviu žurnalui, taip neatsidurdama visiems matomame viršelyje. Minimos erdvės figūros – sociumas, viešas protestas, žurnalo viršelis – yra politiškai įkrautos ir viešos, reikalaujančios kalbėjimo ar kūniško buvimo, socialinės reprezentacijos ar skirtingų vaidmenų, kadangi yra matomos „kitų“ – visuomenės narių; jos sudaro viešumos figūratyvinį taką. Tad atlikėjos figūra „tu“ savo noru neišėjo į viešumą, ji pasirinko visa išgyventi vidujai.

Eilėraščio „aš“ kreipiasi į save pačią, kadangi trečioje strofoje kalbančioji nurodo sapnuodavusi pasileidžiantį sarginį šunį. Kreipimasis į save pirmoje strofoje kelia nuotolio įspūdį, tarsi būtų kalbama apie kitą žmogų, tačiau kartu tai ir savirefleksijos perteikimas – tik atsiradus atstumui galima kritiškai įvertinti savo išgyvenimus. Šią komunikacinę situaciją, kai „aš“ kalbasi su kitu kaip kitu „aš“, Sadauskaitė-Varnelė vadina refleksijos erdvės figūra⁸⁶. Tad vidiniame monologe vertinama, kad atlikėja vidujai neišgyveno nieko dramatiško – nieko įtempto ar keliančio moralines kančias; nieko panašaus į teatrinę dramą, kuriai būtų svarbu performatyviai išsakyti ar pavaizduoti konfliktą arba sukrėtimą. Šis kalbančiosios vertinimas yra subjekto sau atliekama sankcija, kuria įvedama /teatro/, /apsimetimo/ arba /nutylėjimo/ sema. Viduje verdantys jausmai, kaip Tiutčevo atveju, įžodinami eilėraščiu – raštu.

Ir nors išoriškai neva neįvyko joks kasdienybės pokytis ar pertrūkis, kita diskursyvinė situacija nurodo, kad konflikto ir prieštarnos vis dėlto esama. Viduje vyko lėtas, tačiau „kitiems“ nesuvokiamas įtampos ir košmarų kupinas, taigi sunkiai pakeliamas gyvenimas:

Tik iš lėto gyvenai tą kitiems nesuvokiamą, iš pažiūros,
matyt, nepakeliamą gyvenimą, kai naktį riksmu
pabundama nuo košmaro: pasileido sarginis šuo,
simbolizuojantis tai, kas nuolat slepiama –
daug kam jis gali perkąsti gerkles.⁸⁷

⁸⁶ Sadauskaitė-Varnelė, K. (2021). Tarp kultūros ir barbarų: Giedrės Kazlauskaitės eilėraščio „Venecijietiška kaukė...“ semiotinė analizė. *Semiotika*, 16, p. 164–185. DOI: <https://doi.org/10.15388/Semiotika.2021.12>.

⁸⁷ Kazlauskaitė, G. (2014). *Meninos*, p. 17.

Kolektyvinis atlikėjas „kiti“ atlieka vertinančios visuomenės teminį vaidmenį: jie nežino, ką reiškia gyventi paslaptį, ir tai nurodo savitą atskirtį, vienišumą, buvimą nesuprastai. Ryškią atskirtį tarp individualaus „tu“ ir kolektyvinio „kiti“ atlikėjų kuria /vienišumo/ arba /atstūmimo/, /nesupratimo/ semą. Eilėraščio kalbančiąjai atrodo, kad iš šalies stebintieji, viena vertus, nesupranta tokio gyvenimo kaip jos, kita vertus, negeba empatizuotis su nuolatos išgyvenama baime, kai naktį pabundama rėkiant iš košmaro (erdvės figūra) – baisaus sapno, kuriame išaiškėja paslaptis. Pabudimas rėkiant – tai pertrūkis, kai iš sapno erdvės grįžtama į realybę, tad grėsmės nuojaautos vienodai išgyvenamos tiek sąmoningai, tiek pasąmoningai, ramybės nėra net ir ilsintis.

Nerimastingo, nuolatinio gyvenimo, supamo baimės, vaizdinys „kai naktį pabundama“ – tęstinio laiko figūra, nurodanti pasikartojant sapną ir pabudimą. Sapne nuo grandinės nutrūkstantis sarginis šuo – atlikėjo figūra, jo teminis vaidmuo yra saugotojas, tačiau kartu galintis ir pulti, taigi stipriai sužeisti ar sukelti grėsmę gyvybei – „daug kam jis gali perkąsti gerkles“. Tai mirties, arba baigtinio laiko, figūra, taigi ja kuriama /pavojaus/ arba /grėsmės/ semą. Kaip į laisvę ištrūkęs šuo, taip išviešinama paslaptis tampa nekontroliuojami, destruktivūs. Kalbančioji supranta, kad išaiškėjus jos paslapčiai nukentėtų ir būtų mirtinai sužeista, t. y. įskaudinta daugybė žmonių – kolektyvinis atlikėjas. Tačiau kadangi tai sapno erdvė, jame esantis pavojus nėra tikras – tai tik iliuzija, nesąmoninga kalbančiosios baimė. Galima svarstyti, jog košmaras nustotų kartojęsis (įvyktų laikinis pertrūkis), jei tiesa apie asmeninį gyvenimą, taigi šeimos santykius, iškiltų į viešumą.

Ukrainoje vyko revoliucija, socialiniai tinklai užė
ir visi bent kiek asmeniškai įrašai tuo metu
atrodė juose apgailėtina. Jie tuokėsi barikadų fone, jie
ėjo su veidrodžiais prieš Berkutą; vaikas vėlavo kalbėti,
ir mes tąsėme ją pas daktarus, kurie negalėdavo
pasakyti nieko, tik tiek, kad reikia turėti vilties.
Užtat ji atpažindavo savo vardo raides
ant televizoriaus ir skalbimo mašinos, džiaugsmingai
jas tardama: kalbėjo kažkaip japoniškai,
tikriausiai buvo išmokus iš animacinių filmukų
youtube. Tačiau buvo aišku – ji nekalba, kad
nepapasakotų kam nors ko nereikia,
ir mes išgyventume.⁸⁸

Kitoje diskursinėje situacijoje aprašoma žiaurumo lydimą Ukrainos revoliuciją 2014 m. Maidane, apie ją kalbančioji sužino iš užiančių, taigi intensyvių ir visą kitą informaciją užgožiančių

⁸⁸ Kazlauskaitė, G. (2014). *Meninos*, p. 17.

socialinių tinklų. Socialinės medijos – erdvės figūra, jai taip pat būdingos /viešumo/ ir /garso/ semos. Tačiau, nepaisant fizinės distancijos ar net hiperrealaus socialinio tinklų sukuriama įspūdžio, eilėraščio subjektas nerimastingai išgyvena protestus Kyjive, kuriuose Berkutas – specialusis riaušės tramdantis policijos būrys – naudoja jėgą prieš taikius protestuotojus. Grėsmingame ir nerimastingame viešajame diskurse visa, kas asmeniška, greta politinių įvykių kalbančiajai atrodo apgailėtina – tai kyla iš priešpriešos tarp triukšmingo socialinių tinklų užimo ir asmeninio pasirinkimo tylėti, dar labiau susitelkti į vidujybę. Suvokiančioji stebi drąsius politinius protestus, aktyvų veiksmą: „Jie tuokėsi barikadų fone, jie /ėjo su veidrodžiais prieš Berkutą.“ Tai prieštarauja baimei, išgyvenamai kalbančiosios košmaruose, taigi protestams priskiriama drąsos izotopija. Visa tai liudija subjekto „aš“ išgyvenamą įtampą tarp viešumo ir privatumo, todėl tampa vidine sankcija, kodėl nevertėtų garsiai kalbėti apie savo jausmus ir išgyvenimus, patiriamus net ir svetur fone vykstant neramumams.

Paraleliai „ten“ – Ukrainoje, socialiniuose tinkluose vykusiame Euromaidanui – oponuoja „mes čia“. Tai nauja sakymo situacija, kurią nusako kolektyvinis atlikėjas „mes“: nerimaujama dėl kalbėti vėluojančios dukters; „tąsėme“ ir „negalėdavo“ nurodo laikiną pasikartojimą. Tai šeimos rūpestis, tęsiama privatumo arba asmeniškumo izotopija. Vėlavimas kalbėti susijęs su /tylos/ sema ir įsirašo į tylėjimo izotopiją. Jį galima interpretuoti kaip delsimą komunikuoti arba veikti – tai paryškina socialiniuose tinkluose vykstantys protestai, jų /garsas/.

Mergaitės atlikėjo figūra vaizduojama kaip gebanti suprasti aplinkinį pasaulį, ji atpažįsta savo vardo raides, todėl gali būti atvira kalbai. Ant tokios buitinės technikos kaip televizorius, skalbyklė – tai namų erdvės figūros – ji atpažįsta rašmenis, tačiau nenori jų artikuliuodama sudėti į žodžius ar sakinius. Kaip ir kalbančioji, apie pasaulį sužinanti iš socialinių tinklų, taip ir dukra vaikiškai mokosi iš to, ką mato, pažindinasi su „tekstais“ uždaroje buities erdvėje, atkartodama animacinius filmukus socialinėje „YouTube“ platformoje. Tai vienintelis jūdvių ryšys su išoriniu pasauliu, jis vienakryptis – komunikacija vyksta vienpusiškai, iš socialinių tinklų.

Mergaitė skleidžia nerišlius, japonų kalbą primenančius, todėl svetimus ir nepažįstamus, atlikėjui „mes“ nesuprantamus garsus. Tačiau eilėraščio subjektas dėl nešnekančios dukros ne tik išgyvena, bet priima jos tylą kaip galimybę išsaugoti paslaptį: „ji nekalba, kad /nepapasakotų kam nors ko nereikia.“ Nekalbėjimas, kaip ir motinos tylėjimas, tampa savisaugos mechanizmu, saugančiu šeimą – dukra daro tą patį, ką ir mama. Tiek kalbančioji, tiek mergaitė tampa su „kitu“ nekomunikuojančiomis stebėtojomis: viena nekalba su socialiu, politišku pasauliu, kita nekalba asmeniniu lygmeniu. Taip kuriama uždarojo arba vienatvės izotopija. Tačiau iki šiol nėra aišku, kokia toji paslaptis, dėl kurios renkiasi tylėti.

Buvo šalta žiema, pradinukų neleisdavo į mokyklas,

o mes veždavom ją į darželį: kad galėčiau nueiti
į seminarus, iš kurių prisimenu tiek, jog per langų stogus
matėsi Bernardinų kryžius; atrodė, ištiesus ranką pasiektum,
prisirištum fantazijų arklį. Kankino letargas, lyg būčiau
dešimtmetį niekur nėjus, nemačiusi miesto;
žmonės atrodė kitokie, jau labai progresavę,
o vis dėlto disonuojantys po asimetriškais
klasicizmo skliautais. Vėlavau su disertacija,
net motina jau netikėjo manim, sakydavo:
„Kam tau tie mokslai.“ Sapnuodavau, kad ji suseka,
kaip mes gyvenam – smerkia, reikalauja skyrybų,
rauda, terorizuoja, o mūsų baltas agresyvus
sarginis šuo pasileidžia, jis gali užpulti žmones:
reikia slėptis, kad nepapjautų.⁸⁹

Šioje diskursyvinėje situacijoje daugiau sužinoma apie kalbančiosios kaip atlikėjo teminius vaidmenis. Ji ne tik mama, bet ir tyrėja (doktorantė), dukra, partnerė. Laiko figūros „žiema“, „neleisdavo“ ir „veždavom“ nurodo ilgą laikotarpį. Kalbančiosios dukra būdavo vežama į darželį, taigi viešą erdvę, kad pati kalbančioji lankytų akademinius seminarus, taip pat viešojoje ir socialiojoje erdvėje. Šioje strofoje įjungiamas sakymas per veiksmažodžius „galėčiau“ ir „prisimenu“ – taip kalbančioji „aš“ atskiriama nuo kolektyvinio atlikėjo „mes“.

Net ir fiziškai būdama auditorijos erdvėje, ji neprisimena nieko, tik tuo metu pro langą regėtą Bernardinų bažnyčios kryžių. Čia kartojasi pasyvaus stebėjimo ir nedalyvavimo izotopija; prisimenama tik tai, kas buvo matoma, bet ne girdima. Taip įtvirtinamas eilėraščio „aš“ kaip pasaulį suvokiančios per regėjimą įvaizdis. Pro langą matomas Bernardinų bažnyčios kryžius leidžia sukonkretinti erdvę – tai vietos figūra. Žvilgsnis aukštyn, pakilęs virš miesto, įaudrina vaizduotę – „atrodė, ištiesus ranką pasiektum / prisirištum fantazijų arklį“. Tai fiziškai nepasiekiamos aukštumos, į kurias tuo metu nukrypsta kalbančiosios dėmesys. Fantazijų arklys atsineša /kūrybos/ semą: kalbančioji svarsto, kaip seminarų metu nepamesti kūrybinių minčių, įvietinti jas, prišti prie bažnyčios kryžiaus. Tai vaizduotės erdvės figūra – prieš ją nublanksta akademiniai seminarai.

Kalbėtoja pripažįsta vargusi nuo kankinamo letargo – erdvės figūros, – sąstingio kaip tarpinės būsenos, kai jautėsi nei gyva, nei mirusi; čia kuriama miego izotopija. Ji tai prilygina užsisėdėjimui vienoje vietoje, tarsi dešimtmetį (laiko figūra) trukusiam neišėjimui į miestą, viešumą. Kalbančioji turi tenkintis bažnyčios kryžiaus vaizdiniu pro langą – maža miesto visumos dalimi, kadangi, kaip sužinome iš paskutinėje strofoje vaizduojamos urvo raiškos figūros, buvo gyvenama atsitraukus, tarsi pogrindyje. Galima suprasti, jog erdvių keitimasis tarp uždaro ir atviros, tarp privačios ir viešos

⁸⁹ Ten pat.

sietinas su pokyčiais. Uždara seminarų erdvė – nekintama, kalbančiajai iš pažiūros progresyvūs seminarų dalyviai nepasikeitę, jų kalbos disonuoja, yra garsios, nedera su akademine aplinka. Girdimi kolegų pasisakymai, taigi garsas, papildo garso izotopiją. Kitoje diskursyvinėje situacijoje minimas vėlavimas rašyti disertaciją leidžia numanyti, kad girdimos akademinės diskusijos taip pat galėjo užgožti kalbančiosios kaip tyrėjos balsą, todėl buvo pasirenkama tylėti.

Motinos kaip atlikėjo figūros (dar viena /šeimos/ sema, įvedama šeimos izotopija) replikos kalbančiajai yra negatyvios, jose girdimas priekaištas. Kaip ir „kiti“, ji išsako nepasitikėjimą dukra, tačiau kalbėtoja pergyvena ne tiek dėl nepalaikymo studijų klausimais, kiek dėl galimo pasmerkimo išaiškėjus šeimos paslapčiai – tą žymi miego izotopijai priklausančias sapnas, kuriame reikalaujama skyrybų, raudama ir terorizuojama, o sarginis šuo, laikytas paslaptį sergėjusiu įvaizdžiu, pasileidžia užpulti žmonių. Taip galutinai įtvirtinama grėsmės izotopija: motina, biologinės šeimos dalis, turi potencialo smerkti ir išardyti pačios kalbančiosios šeimos santykius. Tad eilėraščio kontekste visa, kas garsiška, išreikšta balsu – šuns lojimas, užiantys socialiniai tinklai, akademiniai pokalbiai ir motinos žodžiai, raudos – yra negatyvu, kelia grėsmę ir dėl to priskirtina grėsmės figūratyviniam takui.

Verta atkreipti dėmesį, jog visos minėtos grėsmės nėra tikros arba yra tolimos: socialiniai tinklai tėra virtualus pasaulis, vaizduojantis įvykius kitoje šalyje, akademinė bendruomenė kalbančiajai „atrodo“, taigi galimai nėra grėsminga, o susekanti, atstumiančiai reaguojanti motina, kaip ir nuo grandinės pasileidžiantis sarginis šuo, tėra sapno dalis. Dėl to eilėraščio „aš“ galima laikyti nerimaujančia, nuolatinėje baimėje gyvenančia atlikėjo figūra.

Net jei gyvenom urve (katakombų įvaizdis per taurus),

Maidano šešėlių teatre vis pamatydamos

tikrųjų savo vardų raides, dėl to šuns

nenorėjome prakalbėti.⁹⁰

Paskutinėje diskursyvinėje situacijoje vietos figūra „urvas“ nurodo gyvenamąją kolektyvinio atlikėjo „mes“ erdvę – ją galima interpretuoti kaip privačią namų erdvę, kurioje slepiamasi nuo išorės. Tiek urvą, tiek katakombas (su kuriomis kalbančioji galėtų lyginti savo erdvę, bet nelygina) sieja buvimas po žeme bei tai, kad juos sudaro uoliena arba akmenys, apgaubia ir dengia, kartu atskiria juose tūnančius žmones nuo išorės. Kartu tai tamsios, ribotą natūralios šviesos kiekį įsileidžiančios erdvės, su jomis dažniausiai sąveikaujama taip, kad visa patenka iš išorės, bet ne iš vidaus. Tai atspindi ir žmogaus, kuris patiria pasaulį, bet savo vidinius išgyvenimus perteikia labai ribotai, būseną. Gal netgi būtų prasminga svarstyti, kad abiejose erdvėse galima aptikti vaizdinius: urvuose –

⁹⁰ Ten pat.

„primityvius“ piešinius, o katakombose – ankstyvuosius krikščionybės dailės kūrinius arba palaidotų krikščionių inskripcijas, ir čia galima galvoti apie priešpriešą „primityvu“ vs. „s sofistikuota“ („barbarai“ vs. „kultūra“). Šios erdvės nepavaldžios laikui, jos konservuoja ir riboja kismą. Tačiau kalbančioji gyvenamosios erdvės nelygina su katakombomis, nes šios yra krikščionybės pradžioje persekiotų tikinčiųjų prieglobstis ir laidojimo erdvė – tai figūra, turinti /mirties/ semą. Ironizuojama, kad įvaizdis per taurus, taigi esą pernelyg kilnus ir doras.

Galima svarstyti, kad ironizuojama dėl kelių priežasčių. Viena vertus, dėl minėtosios priešpriešos tarp „primityvu“ ir „s sofistikuota“, antra vertus, šeima, su kuria slapstomasi, galimai neatitinka oficialios katalikų bažnyčios doktrinos. Privati namų erdvė ir išgyvenamos neatviravimo patirtys nėra prilygintinos persekiojimų ar kančios patirtims, mirčiai. Kolektyvinis atlikėjas „mes“, t. y. kalbančioji ir jos šeima – dukra ir partnerė, per nuotolį stebi Maidano įvykius socialiniuose tinkluose, taigi tiesiogiai juose nedalyvauja. Šešėlių teatras, kurį galima sieti su Platono olos alegorija, nurodo į medijuotą, taigi netikrą patirtį, kurią gali falsifikuoti esantieji aukščiau, ne urve po žeme. Lyg šešėliai pasirodančios tikrųjų vardų raidės taip pat yra fikcija, taip kuriama teatro arba performatyvumo izotopija, susijusi su regėjimo izotopija.

Pasikartojantis pamatomų raidžių ir nenoro prabilti vaizdinys leidžia manyti, kad kalbančioji tapatinasi su kalbėti negalinčia, tačiau kalbos ženklus atpažįstančia dukra. Taip galutinai įtvirtinama, jog tylą – nedalyvauti viešajame gyvenime, nerašyti disertacijos – eilėraščio „aš“ renkasi būtent dėl grėsmės, kad išaiškės paslaptis, o ji liks nesuprasta. Eilėraščio pasakotoja nenori kalbėti viešai, nes bijo grėsmės, kurią žymi nuo grandinės nutrūkstantis šuo. „Kiti“ gali nesuprasti, nepalaikyti, netgi smerkti. Todėl vienintelis būdas papasakoti išgyvenimus – užrašyti juos raidėmis, tikrovės tiesiogiai neperteikiančia, tik šešėlius metančia forma. Galima manyti, kad būtent eilėraščiai yra tarsi antraeilis subproduktas – tiek reagavimo į sociopolitinius įvykius, tiek disertacijos rašymo, kadangi eilėse netiesiogiai atsispindi tiek kalbančiosios išgyvenimai ar moralinė pozicija, tiek kultūrinės bei literatūrinės žinios. Ją suprasti gali tik tas, kuris turi ar nori turėti specifinį žinojimą, taigi užmegzti dialogą.

Analizuojant eiles naratyviniu lygmeniu, kalbančiojo subjekto vertės objektas – ne tik saugumas ar ramus gyvenimas, bet ir kūrybinė laisvė. Kalbėti raštu, bet ne balsu pasirenkama dėl to, kad kalba negali išsakyti vidinių išgyvenimų, kaip ir Tiutčevo eilėraštyje, – visuomet lieka rizika būti nesuprastai. Tačiau antilėmėjai – sarginis šuo ir sankcionuojantys „kiti“ bei motina – kelia konflikto grėsmę. Subjektas nuolatos patiria nerimą ir dėl to renkasi tylą, kartu išgyvena dėl sankcijų, kurias taikytų aplinka, sužinojusi apie tikrąją šeimos situaciją. Bijoma likti nesuprastam, atstumtam. Eilėraščio kalbančioji turi kelis teminius vaidmenis – ji ne tik mama, bet ir kūrėja, tyrėja bei dukra, mylimoji, tad jai taip pat svarbu apginti disertaciją ir įgyti akademinį statusą, toliau kurti ir išsaugoti romantinius ar šeimos santykius. Regis, šie vaidmenys vienas kitam prieštarauja, tad pats subjektas

sankcionuoja save. Dėl to neįvyksta pagrindinė konjunkcija ir pasirenkama tylą kaip neveiksnumo aktas. Tad gyvenimas neišpažįstant paslapties yra negatyvus, pilnas baimės ir grėsmės.

Kartu šis eilėraštis ne tik iliustruoja išpažintinio rašymo svarbą ar Kazlauskaitės kūrybai būdingą išpažintinį kalbėjimą – aiškiai jaučiančią ir mintimis besidalinančią eilėraščio kalbančiąją, atsitolinimą nuo savęs ir savirefleksiją kreipiantis į save „tu“, tokių įvaizdžių kaip agresyvus sarginis šuo naudojimą – bet ir metamodernistinius teksto bruožus. Poetės „Silentium“ – tai dialogas su Tiutčevu ir Mykolaičiu-Putinu, ne ironiškas, o veikiau pagarbus, diskutuojantis su tradicija ir ją permąstantis šių dienų kalba šiandienų aktualijų akivaizdoje. Tai mini ir Tamošiūnaitė, atkreipdama dėmesį į skirtingus dviejų poetų eilėraščių kalbančiuosius subjektus. Anot jos, šiandien poezija nebegali kalbėti šūkais, todėl ir Kazlauskaitės kalbančioji, kitaip nei antruoju asmeniu parašytos Tiutčevo eilės, kreipiasi į save:

Šiuolaikinė poezija yra nutolusi nuo dėmesio antrajam asmeniui – jei ir yra „tu“, tai jis neegzistuoja be manęs, be mano „aš“, arba – „tu“ busi tik tiek, kiek to norės manasis „aš“.

G. Kazlauskaitės eilėraščiuose nėra tikrojo dialogo partnerio „tu“ – tokia XXI a. poezijos siela, nes antrasis asmuo šiuolaikinėje poezijoje egzistuoja tik tiek, kiek jis kuria ir steigia „mane“, tiek, kiek per antrąjį asmenį kažkas vyksta „su manimi“.⁹¹

Tad Kazlauskaitės kalbančioji sakymo situacijose steigia save. Laikydamosi distancijos, ji niekam nieko neliepia, neaiškina apie tylą kitiems – veikiau pasakoja apie tai, kokia yra tylos kaina. Tęsdama viduje gniaužiamų, o kitiems sunkiai perteikiamų jausmų klausimą, autorė iliustruoja, koks pragaištingas ir tildantis, bedžiaugsmis gali būti gyvenimas nekalbant. Noras ir pasirinkimas tylėti atriboja, o rašymas simboline kalba tėra skirtas tiems, kurie nori ir gali suprasti. Šis eilėraštis tampa savotišku pavyzdžiu, kad išties „meluoja mintis ištarta“, kadangi mintį galima uždangstyti poetiniais įvaizdžiais. Net ir simboline, poetine kalba išpažinti išgyvenimai gali būti išsakyti ne iki galo, nutylėti. Tai ne melas, bet prasitarimas puse lūpų, išvengiant romantinei išpažintinei lyrikai būdingo patoso. Tad poreikis būti suprastai, noras pritapti ir užkardyti vienatvę neįgyvendinami nekomunikuojant su „kitu“, tačiau adresantas turi būti pasiruošęs suprasti.

Kaip ir Mykolaičio-Putino autobiografinės kūrybos atveju, išryškinama dvigubo gyvenimo problematika. Tačiau Kazlauskaitės kalbančioji gan aiškiai supranta savo prigimtį, nemeluoja sau ar kitiems – veikiau nutyli ir nuslepia tiesą. Vidinę tragediją renkamasi išpažinti puse lūpų, o ne tiesiogiai ir deklaratyviai, taip nekuriant dramos ar teatrališkumo, performatyvumo – subtiliai, be patoso. Kaip ir dienoraštyje atliekama Liudo Vasario išpažintis, o romane – Mykolaičio-Putino, taip

⁹¹ Tamošiūnaitė, V. Proto suluošinta mistika: G. Kazlauskaitės ir D. Velazquezo „Meninos“. (2015, vasario 24). Prieiga <https://www.bernardinai.lt/2015-02-24-proto-suluosinta-mistika-g-kazlauskaites-ir-d-velazquezo-meninos/> [Žiūrėta 2025 01 28].

ir Kazlauskaitės kalbančioji atlieka išpažintį raštą – eilėraštyje. Vis dėlto svarbu paminėti, kad dvilypiai kūrėjų gyvenimai nėra tapatūs. Remiantis romanu *Altorių šešėly*, galima svarstyti apie prisipažinimą kaip tai, kas gali lemti socialinę atskirtį ar pasmerkimą vienam ar dviem individams, tuo tarpu atsiskleidimas „Silentium“ vaizduojamame pasaulyje gali lemti ne tik visuomenės, bet biologinės šeimos pasmerkimą. Jo pasekmės jaučia ne tik kalbančioji, bet ir jos partnerė bei dukra, taigi kolektyvinis „mes“. Tad eilėraštyje išsakoma socialiai jautraus žmogaus pozicija, kadangi pergyvenama ne tik dėl savęs, bet ir šalia esančiojo.

Įdomu, kad eilėraščio kalbančioji ne tik remiasi savo praeities išgyvenimais (tai liudija būtojo laiko veiksmazodžiai ar praeitį nurodančios laiko figūros), bet ir juos reflektuoja. Kūrybos temomis tampa anksčiau išgyventi nerimas, konfliktinės patirtys ir tokios nesėkmės kaip nedalyvavimas visuomeniniame gyvenime, įtampų persmelkti motinos ar dukros vaidmenys, letargiškas dalyvavimas akademiniuose seminaruose ar neparašyta disertacija. Tai, kas siejasi su tyła ar neveiksmumu, tampa parašyto kūrinio turiniu. Vertinama net iš laiko distancijos, parodomas dvejojimas: „iš pažiūros / matyt“, „atrodė apgailėtina“, „tikriausiai“, „buvo aišku“. Skaitytojas susiduria su mąstančiu, autoreflektyviu eilėraščio subjektu, besidalinančiu savo nuostatomis ar svarstymais. Justi ir eilių afektiškumas: pasikartojančios košmaro figūros kuria nerimastingumo, baimės įspūdį, sarginio šuns figūra – pikta, agresyvi ir grėsminga, galima nujauti motinos nepalaikymą.

Tačiau kartu pastebėtina, kad eilėraštis aktyviai kviečia įsitraukti skaitytoją, kadangi jo suvokimas ir žinojimas atveria naujas teksto reikšmes. Tam svarbi ne tik biografinė detalė apie nepabaigtą disertaciją apie Mykolaitį-Putiną, kuri nurodoma *Meninų* ketvirtajame viršelio puslapyje esančiame tekste. Žinojimas, kuo ypatinga kalbančiosios šeimyninė padėtis, eilėraštyje aktualizuoja neheteroseksualios ir kartu su kita moterimi vaiką auginančios moters išgyvenimus. Pasirinkimas tylėti įgauna kitą prasmę, ieškojimas būdų atsiskleisti, išpažinti savo tapatybę ir jausmus įgauna naują emocinį svorį. Tą pabrėžia ir kritikė Virginija Kulvinskaitė, kurios manymu, LGBTQ+ tematika yra Kazlauskaitės poezijos epicentras:

Rašoma apie dviejų moterų, auginančių vaiką, šeimą, apie vaiko, augančio tokioje šeimoje, situaciją, apie visą tą sociokultūrinį slėgį, kurį netradicinė šeima patiria, ir apie šių temų reprezentacijas poezijoje, apie kreivumo įkalbinimą, raiškos subtilybes, kreivumo architektoniką; be viso to negalima suprasti nei įvertinti Giedrės poezijos.⁹²

Ir nors *queer* tema bei raiška Kazlauskaitės kūryboje nėra šio darbo ašis (tai reikalautų papildomai pasitelkti kitus akademinius įrankius, pavyzdžiui, *queer* teoriją), vis dėlto verta paminėti, kad permąstant viešai išsakomą autorės tapatybę išties galima naujai perskaityti eilėraščius. Taigi,

⁹² Frank, E. Jusliškumas ir erotizmas moterų literatūroje. (2025, kovo 28). Prieiga <http://www.satenai.lt/2025/03/28/jusliskumas-ir-erotizmas-moteru-literaturoje/> [Žiūrėta 2025 04 12].

biografija yra svarbi skaitant šiuolaikinę poeziją, tai svarbus šiuolaikinės poezijos interpretavimo kodas. Galimybė skaitytojui arba interpretuotojui užpildyti nutylimą informaciją biografinių detalių žinojimu ir daro šiuolaikinį tekstą, taigi ir Kazlauskaitės eilėraštį, afektišku. Dėl šių priežasčių „Silentium“ traktuotinas kaip turintis metamodernistinių bruožų, tai šiuolaikinės išpažintinės poezijos pavyzdys.

Išvados

Atsakant į suformuluotus uždavinius, šiame darbe atliktas tyrimas leidžia svarstyti apie naują – šiuolaikinės – išpažintinės poezijos apibrėžimą, kuriuo suderinamos tiek neoromantinė, tiek amerikietiškoji išpažintinės poezijos tradicijos. Šiuolaikinio išpažintinio eilėraščio centras – kalbantysis „aš“ – pasižymi aiškiai išreikštu subjektyvumu ir atviru jausmų išsakymu, fiksuojamais paskirais pojūčiais. Kalbantysis aktualizuoja prarasties jausenas, nesėkmes ar tai, kas laikytina trauminėmis patirtimis, tačiau neapsiribodamas individualiais išgyvenimais ir įtraukdamas visuomenines aktualijas. Atviraujama ne tik tematiškai, bet ir taikant išpažintinę raišką – tokiu būdu perteikiamas įspūdis, jog eilėraščio kalbantysis tapatus poetui ar poetui, biografiniai faktai tampa svarbiu interpretacijos kodu. Taip kuriamas struktūrinis išpažinties jausmas, o skaitytojas tampa aktyviu kūrinio dalyviu. Kartu, šiuolaikinė išpažintinė poezija neapsiriboja viena stilistine priemone, todėl eilėraštyje gali būti taikoma šnekamoji kalba, įvairios poetinės priemonės ir simbolines struktūros, o referuojama poetinė tradicija ar kiti kultūriniai tekstai leidžia ne tik išsakyti kalbančiojo jausmus, bet ir reflektuoti šiandieną.

Eilėraščių analizės atskleidžia, kad Kazlauskaitės kalbančioji yra jautri pasaulio stebėtoja, su didele fantazija ir kritiška plunksna – savo ir kitų atžvilgiu. Atviraujama ne tiesmukai ir egocentiškai, bet apčiuopiant sociokultūrinį bei sociopolitinį pulsą, diskutuojant su poetine tradicija. Pastebėtina, kad poetės kūryboje išpažintis atliekama ne tik tematiškai (ką Cibarauškė priskiria amerikietiskajai išpažintinei poezijai), bet ir renkantis skirtingas sakymo situacijas, o jausmai dangstomi – atskleidžiami – ne jausmais, bet pasitelkiant kultūrinius elementus, taip tik dar labiau išryškinant išgyvenimo autentiškumą. Tad išpažįstama pasiliekant galimybę slapukauti, tokiu būdu aktyviai ieškoti prasmų ir interpretuoti eilėraštį kviečiamas ir skaitytojas. Pasirodė įdomu, jog abiejuose tekstuose kalbančioji atvirauja ir kelia išpažinties įspūdį, tarsi išsakydama kažką svarbaus, bet kitiems galimai nesuprantamo, nepažinaus. Kuriamą įtampą tarp to, kas pasakoma, ir kas pasakoma kaip tai, kas nepasakoma (sakymas neišduodant, tik prasitarant) išvengia romantinei išpažintinei lyrikai būdingo patoso. Tokia poezija tik įrodo, kad jausmams išsakyti nebūtinai patosiškas kalbėjimas – užtenka subtiliai išreikštų figūrų perteikti ekstatiškam džiaugsmui ar kaustančiai baimei. Patirtys poetine kalba universalizuojamos – nebūtina būti išgyvenus, kad visa tai išgyventum kaip skaitytojas.

Pasitelkta metamodernizmo sąvoka leidžia šiuolaikinę poetinę kūrybą laikyti dalinai svyruojančia tarp modernistinės ir postmodernistinės tradicijų. Tiesa, nors nevienareikšmiškai abiem, analizuotiems Kazlauskaitės eilėraščiams būdingos subtiliai atsiskleidžiančios grėsmės nuotaikos, skirtingos postironijos raiškos, afektiškumas ir aiškiai išreikštas, vertybiškai angažuotas ir jaučiantis, santykį su savimi ir kitais reflektuojantis subjektas. Tekstuose perteikiama sąveika su poetine tradicija leidžia ne tik šią tradiciją kvestionuoti, bet ir užmegzti su ja dialogą pateikiant šiandienos perspektyvą. Šiame darbe nebuvo analizuoti gausūs šios autorės poetinio repertuaro pavyzdžiai, skatinantys mąstyti apie dialogą tiek su konkrečiai neoromantine išpažintine tradicija (kaip eilėraštis „Bėgiojimas parke“ rinkinyje *Meninos*, kur nurodoma į Salomėjos Neries eiles, ar „Ką sakė mūrininkui Jėzus tą naktį“ rinkinyje *Gintaro kambarys*, parašytas kaip parafrazė-atsakymas Bernardui Brazdžioniui), tiek su kitais autoriais, kaip Vytautas Mačernis, Nijolė Miliauskaitė, Wisława Szymborska, Marina Cvetajeva, Ana Achmatova ar minėtasis Vincas Mykolaitis-Putinas. Kazlauskaitės poetinis dialogas su tradicija galėtų būti tiriamas ir tolimesniuose darbuose.

Šiame darbe pasitelktas „Barstykite žiedlapiais gatves...“ pavyzdys rodo, kad išpažintis yra ne tik tema, bet ir kalbėjimo būdas, ir leidžia kelti klausimą, ar eilėraščių rinkinio *Heterų dainos* nevertėtų permąstyti kaip sąlyginai išpažintinio, detaliau panagrinėjus kitus knygos tekstus. Šalia tekstų, nurodančių į LGBTQ+ temas, ateityje būtų prasminga analizuoti eiles, kuriose nurodoma į rašymą ar skaitymą, ypač dienoraščio ar laiškų figūras, žyminčias slaptą ar intymų fiksavimą, savirefleksiją ar tarpusavio komunikaciją, taip pat psichoterapiją ar išpažintį kaip atviravimo situacijas, sapnus žyminčias figūras. Tokie eilėraščiai galėtų būti „Mano Kirkė ir mano Kalipsė“ arba „Kodėl profilaktiškai kartais sveika norėti sepuku“, tekstai „Tangrama iš suplėšyto rankraščio“ ir „Meninos“ iš rinkinio *Meninos*.

Kitų eilėraščių rinkinių kontekste vertėtų atsižvelgti į tekstus, pateikiamus ketvirtajame knygos viršelio puslapyje: *Singerstraum* jis pasirašomas inicialais *gk*, o *Gintaro kambaryje* jokių nuorodų į autorę nėra, tačiau aiškiai kalbama iš „aš“ perspektyvos. Būtų įdomu patyrinėti skaitymo strategijas, kurias siūlo šie tekstai. Taip pat vertėtų apsvarstyti kitus kūrinius, pavyzdžiui, vaizduojančius kasdienybės ar buities detales, perteikiančius pokalbius, kaip „Kolorado vabalų rinkimas“, „Šeštadienis“ ar „Minčių medžioklė“, išreiškiančius baimę, pyktį ar kitas socialiai negatyviomis laikomas emocijas (pavyzdžiui, „Anna Lee Fisher...“) ar rašomus iš kalbančiosios ne kaip poetės ar rašytojos, bet kaip redaktorės, mamos, dukros ar mylimosios perspektyvos („Seni kalendoriai“, „Audinių parduotuvė“ ar „Paukščių žiedavimas“).

Apibendrinant išpažintinės poezijos klausimą, šiuolaikinėje literatūroje vis labiau populiarėjantis rašymas iš „aš“ perspektyvos – ar tai būtų prozinė autofikcija, ar atviraujančios eilės – skatina galvoti, kad galbūt nėra tikslinga visiems kūriniams klijuoti „išpažintinių“ etiketę. Galbūt poezijos kontekste prasminga klausti, ar tikrai daugelio lietuvių poetų, taigi ir Kazlauskaitės kūryba

vienareikšmiškai lygintina su amerikietiška išpažintine tradicija, paprastai figūruojančia kritiniame diskurse. Juk skirtumas – ne tik sociokultūriniai Lietuvos ir JAV ypatumai, poetinių tradicijų raida. Analizuotų eilėraščių pavyzdys nurodo, kad, be nemetrinio ir šnekamosios kalbos intonacijas imituojančio kalbėjimo, gausiai naudojamos ir poetinės raiškos priemonės, ir simbolinės struktūros. Todėl galbūt, gyvenant metamodernioje eroje, prasminga atsigręžti į kiek užmirštas, bet dėl to ne mažiau aktualias poetines tradicijas, kaip neoromantinę išpažintinę lyrika?

Svarstyтина, jog teminis išpažinties aspektas šiek tiek ribotas: trauminės patirtys gali būti suvokiamos sąlygiškai, visuomeniniai tabu taip pat kinta priklausomai nuo laikmečio, sociokultūrinio ir sociopolitinio konteksto, o tam tikrų temų minėjimas savaime nėra atviravimas (Kazlauskaitės atveju tai neaktualu, tačiau atviravimas ir intymus kalbėjimas gali tapti manipuliacija, o temos gali būti minimos nenuoširdžiai, išnaudojamos norint provokuoti ir šokiruoti – tą keliuose interviu *Metuose* savotiškai pripažįsta ir pati autorė). Galbūt dėl to prasmingiau svarstyti, ne kokiomis temomis atviraujama, bet kaip šios temos veikia išpažintį? Kitais žodžiais tariant, kaip konkrečios išpažįstamos patirtys – „ribinės“ ar ne – daro įtaką poetinei raiškai? Galiausiai, kad ir į kokius apibrėžimų rėmus būtų įsprausta, išpažintis ir atviras kalbėjimas reikalauja pagarbaus ir empatiško žvilgsnio, noro ir bandymo suprasti autorių bei eilėraščių kalbantįjį, jo išgyvenamas būsenas ar jausmus, refleksijas. Tai, mano galva, ir daro poeziją afektišką – įtraukiančią, kviečiančią įsijausti ir reflektuoti.

Naivu tikėtis, kad dviejų eilėraščių analizės leistų daryti apibendrinančias išvadas apie visą autorės kūrybą ir vienareikšmiškai teigti Kazlauskaitę esant šiuolaikinę – metamodernią – išpažintinę poetę. Nors pradėjus darbą buvo bandoma analizuoti tekstus ir iš kitų poetės knygų, dėl numatytos apimties teko apsiriboti tik dviem eilėraščiais, nes semiotinis metodas pareikalavo kruopštaus ir detalaus žvilgsnio į gylį. Dėl šios priežasties ateityje būtų prasminga ištirti daugiau tekstų, ypač iš kitų jos rinkinių.

Literatūros sąrašas:

1. Baliutytė, E. Romano link? (2017, kovo 3). Prieiga <https://literaturairmenas.lt/literatura/elena-baliutyte-romano-link> [Žiūrėta 2025 01 29].
2. Banytė, E., Butnoriūtė, N., Cibarauskė, V., ir Mitaitė, D. (2017). Poezijos pavasario anketa: rašytojas, istorikas Tomas Vaiseta atsako į „Poezijos pavasario“ anketos klausimus. *Poezijos pavasaris, 2017*. Vilnius: Rašytojų sąjungos fondas.
3. Bliškevičius, L. (2021). *Metamodernizmas: šiuolaikinio meno tapatybės paieška*. Magistro darbas. Vilniaus dailės akademija. Prieiga <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:97494307/datastreams/MAIN/content> [Žiūrėta 2025 04 18].
4. Brunton, J. (2018). Whose (meta)modernism?: Metamodernism, race, and the politics of failure. *Journal of Modern Literature*, 41 (3), p. 60–76. DOI: <https://dx.doi.org/10.2979/jmodelite.41.3.05>.
5. Cibarauskė, V. (2017). *Literatūrinė biografija kaip kultūros atminties struktūra: N. Miliauskaitės ir S. Parulskio atvejai*. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas. <https://epublications.vu.lt/object/elaba:24927149/MAIN>
6. Cibarauskė, V. Eilėraščiai, peržengiantys ribas. (2019, Nr. 2). Prieiga <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=3384> [Žiūrėta 2025 01 30].
7. Cibarauskė, V. Išpažintys pačiai sau, arba Įveikti poeziją. (2018, gegužės 18). Prieiga <https://literaturairmenas.lt/literatura/virginija-cibarauske-ispazintys-paciai-sau-arba-iveikti-poezija> [Žiūrėta 2025 01 30].
8. Cibulskas, N. Keturiasdešimties demonų apsireišimas. (2009, Nr. 8–9). Prieiga <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=21200> [Žiūrėta 2025 04 19].
9. Ciorogar, A. (2019). Review of *Metamodernism. Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*, by R. van den Akker, A. Gibbons, ir T. Vermeulen. *The Comparatist*, 43, p. 388–394.
10. Daunoravičienė, G. (2024). Teatro ir muzikos pasimatymas metamodernybėje: Rugilės Barzdžiukaitės, Vaivos Grainytės ir Linos Lapelytės „Saulės ir jūros“ genotipas. *Menotyra*, 31 (1), p. 29–58. DOI: <https://doi.org/10.6001/menotyra.2024.31.1.3> [Žiūrėta 2025 04 19].
11. Dember, G. After Postmodernism: Eleven Metamodern Methods in the Arts. (2018, balandžio 17). Prieiga <https://medium.com/what-is-metamodern/after-postmodernism-eleven-metamodern-methods-in-the-arts-767f7b646cae> [Žiūrėta 2025 04 19].
12. Frank, E. Jusliškumas ir erotizmas moterų literatūroje. (2025, kovo 28). <http://www.satenai.lt/2025/03/28/jusliškumas-ir-erotizmas-moteru-literaturoje/> [Žiūrėta 2025 04 12].
13. Gerbutavičius, R. Poetę G. Kazlauskaitę suformavo heteros. (2009, vasario 2). Prieiga <https://www.lrytas.lt/kultura/meno-pulsas/2009/02/02/news/poete-g-kazlauskaite-suformavo-heteros-5837821> [Žiūrėta 2025 04 19].
14. Glare, P. G. W. (1983). *Oxford Latin dictionary*. At the Clarendon Press.
15. Greimas, A. J. (2004). *Apie netobulumą*. Vilnius: Baltos lankos.
16. Kamilė Šopytė. Poezijos siuvinėjimas kryželiu. (2016, Nr. 7). Prieiga <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=9127> [Žiūrėta 2025 01 29].
17. Kazlauskaitė, G. (2008). *Heterų dainos*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
18. Kazlauskaitė, G. (2014). *Meninos*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
19. Kazlauskaitė, G. (2016). *Singerstraum*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.

20. Kazlauskaitė, G. (2018). *Gintaro kambarys*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
21. Konstantinou, L. (2016). *Cool characters: Irony and American fiction*. Harvard University Press.
22. Mikalauskienė, N. Veidrodžio šukele įpjauti „Meninas“. (2014, liepos 18). Prieiga <https://literaturairmenas.lt/literatura/neringa-mikalauskiene-veidrodzio-sukele-ipjauti-meninas> [Žiūrėta 2025 05 04].
23. Mykolaitis-Putinas, V. (2024). *Altorių šešėly*. Vilnius: Baltos lankos.
24. Nastaravičius, M. (2008). *Dėmėtų akių*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
25. Prieiga <http://www.avantekstas.flf.vu.lt/lt/išpažintinė+poezija#> [Žiūrėta 2025 02 09].
26. Prieiga <https://ekalba.lt/lotynu-lietuviu-kalbu-zodynas/silentium?paieska=silentium&i=2f01d064-836b-480c-9616-282b3748f4a0> [Žiūrėta 2025 05 04].
27. Prieiga <https://iep.utm.edu/solipsis/> [Žiūrėta 2025 03 09].
28. Prieiga <https://www.bernardinai.lt/kristaus-prisikelimas-velykos/> [Žiūrėta 2025 05 01].
29. Prieiga <https://www.klauskkunigo.lt/525/kam-reikalingos-procesijos> [Žiūrėta 2025 05 01].
30. Prieiga <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803100538488> [Žiūrėta 2025 04 18].
31. Raymond Williams Society. Structure of feeling: a conceptual tool in the study of how ‘ordinary’ people live and struggle. (2024, kovo 27). Prieiga <https://raymondwilliams.co.uk/2024/03/27/structure-of-feeling-a-conceptual-tool-in-the-study-of-how-ordinary-people-live-and-struggle/> [Žiūrėta 2025 04 30].
32. Rėklaitytė, A. Gintaro kambario grožybė ir puikybė. (2018, gruodžio 31). Prieiga <https://nzidiny.lt/akvile-reklaityte-gintaro-kambario-grozybe-ir-puikybe-nza-nr-8/> [Žiūrėta 2025 03 27].
33. Rėklaitytė, A. Metamodernybės poezija. (2024, balandžio 26). Prieiga <https://literaturairmenas.lt/literatura/akvile-reklaityte-metamodernybes-poezija> [Žiūrėta 2025 04 21].
34. Rudokas, K. (2013). *Architektūra kaip Kauno miesto formavimo strategija*. Magistro darbas. Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/bbec8bad-e839-4582-b92b-81da1773e22b/content> [Žiūrėta 2025 04 19].
35. Rudžianskaitė, I. Refleksija apie tikrovės daugiasluoksniškumą „Gintaro kambaryje“. (2019, sausio 25). <https://literaturairmenas.lt/literatura/ieva-rudzianskaite-refleksija-apie-tikroves-daugiasluoksniskuma-gintaro-kambaryje> [Žiūrėta 2025 03 27].
36. Sadauskaitė-Varnelė, K. (2021). Tarp kultūros ir barbarų: Giedrės Kazlauskaitės eilėraščio „Venecijietiška kaukė...“ semiotinė analizė. *Semiotika*, 16, p. 164–185. DOI: <https://doi.org/10.15388/Semiotika.2021.12>.
37. Sadauskaitė, K. (2022). *Moteriško reprezentacijos Giedrės Kazlauskaitės poezijoje*. Magistro darbas. Vilniaus universitetas. Prieiga: <https://epublications.vu.lt/object/elaba:192962147/192962147.pdf> [Žiūrėta 2025 01 30].
38. Siltanen, E. (2020). New sincerity and commitment to emotion in Dorothea Lasky’s poetry. *English studies*, 101(8), p. 979–997. DOI: <https://doi.org/10.1080/0013838X.2020.1847830> [Žiūrėta 2025 03 21].
39. Tamošiūnaitė, V. Proto suluošinta mistika: G. Kazlauskaitės ir D. Velazquezo „Meninas“. (2015, vasario 24). Prieiga <https://www.bernardinai.lt/2015-02-24-proto-suluosinta-mistika-g-kazlauskaites-ir-d-velazquezo-meninos/> [Žiūrėta 2025 01 28].

40. Turner, L. Trumpa įžanga į metamodernizmą. (2016, birželio 3). Prieiga <http://www.satenai.lt/2016/06/03/trumpa-izanga-i-metamodernizma/> [Žiūrėta 2025 05 05].
41. Tūtlytė, R. (2005). *Išliekanti lyrika: XX amžiaus lietuvių poezijos vidinių struktūrų kaita*. Vilnius: Gimtasis žodis.
42. Van den Akker, R., Gibbons, A., ir Vermeulen, T. (Eds.). (2017). *Metamodernism: Historicity, affect, and depth after postmodernism*. Rowman & Littlefield.
43. Vasinauskaitė, R. (2015). Metaforų teatro pabaiga. Naujasis sceninis realizmas: kūnas ir vaizdas. *Menotyra*, 22 (2), p. 97–111. Prieiga <https://mokslozurnalai.lmaleidykla.lt/publ/1392-1002/2015/2/97-111.pdf>
44. Važgėlaitė, R. Kūryba, kuri nėra vien tik kūryba. (2015, Nr. 1). Prieiga <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=8946> [Žiūrėta 2025 01 29].
45. Vermeulen, T., ir Van den Akker, R. (2010). Notes on metamodernism. *Journal of aesthetics & culture*, 2 (1). <https://doi.org/10.3402/jac.v2i0.5677>
46. Zaborskaitė, V. (1982). *Literatūros mokslo įvadas: vadovėlis aukštųjų mokyklų filologijos specialybių studentams*. Vilnius: Mokslas.
47. Тютчев, Ф. И., Balčiūnaitė, T., Strielkūnas, J., ir Šimkus, J. (1982). *Lyrika*. Vilnius: Vaga.

Santrauka

Šiame magistro darbe nagrinėjama išpažintinė Giedrės Kazlauskaitės poezija. Pastebėta, kad šiuolaikinė lietuvių poezija tampa vis labiau išpažintinė ir asmeniška. Tačiau išsamesnių tyrimų, skirtų tiek šiuolaikinei išpažintinei poezijai, tiek Kazlauskaitės poezijai šiuo aspektu Lietuvoje nėra. Atsižvelgiant į kritinę recepciją pastebima, kad poetės eilėraščių priskiriamas atvirumas, autobiografiškumas, intymumas ir temos įtraukia skaitytojus. Todėl darbe pristatoma sąlyginai nauja, šiuolaikinei kultūrai apibūdinti ir su atvirumu, nuoširdumu siejama Timotheuso Vermeuleno ir Robino van den Akkerio siūloma metamodernizmo samprata. Tai leidžia detaliau pažvelgti, kas būdinga šiuolaikinei išpažintinei poezijai ir kurie bruožai priskiriami Kazlauskaitės eilėraščių. Dėl metamodernizmo sampratos naujumo, šiame darbe konceptualizuojami literatūros lauke pastebimi bruožai, išskiriami pagrindiniai šiuolaikinės literatūros bruožai: jausmo struktūra, svyravimas tarp modernizmo ir postmodernizmo (praeities stilių ar konvencijų perdirbimas), grėsmės nuojaustos, afektiškumas ir subjektyvumas, postironija ir autorefleksija. Pasitelkiant šiuos bruožus apibrėžiama šiuolaikinė lietuvių išpažintinė poezija. Ši samprata taikoma semiotinėje dviejų eilėraščių analizėje: „Barstykite žiedlapiais gatves...“ iš rinkinio *Heterų dainos* (2008) ir „Silentium“ iš rinkinio *Meninos* (2014). Prieš pradedant išsamią eilėraščių analizę, apžvelgiami autoriniai tekstai, esantys kiekvienos iš knygų ketvirtuosiuose viršeliuose. Pasirašyti Giedrės Kazlauskaitės vardu ir pasitelkiantys kalbančiąją „aš“ bei konkrečias nuorodas į tikrovę, šie tekstai kuria struktūrinį išpažinties jausmą ir siūlo atitinkamas eilėraščių skaitymo strategijas. Tyrime pastebima, kad eilėraštyje „Barstykite žiedlapiais gatves...“ kuriamas ambivalentiškas išpažinties įspūdis, tačiau vis tiek perteikiamas išgyvenimų afektiškumas, atviraujama tematiškai. Tuo tarpu „Silentium“ pasižymi aiškiai išreikštu subjektyvumu ir afektiškumu, užmezgamas dialogas su literatūrine tradicija – Fiodorovo Tiutčevo eilėraščiu „Silentium!“ bei Vinco Mykolaičio-Putino autobiografinių motyvų turinčiu romanu *Altorių šešėly*. Pasitelkiami intertekstai leidžia kurti naują santykį su šiandiena, taip atliekama išpažintis apie tai, kas neišsakoma, atviraujama dangstantis poetiniais įvaizdžiais, tačiau be romantinei tradicijai būdingo patoso. Abu eilėraščius sieja tai, kad šių perskaitymams padeda autorės biografinių faktų žinojimas – tai pagrindžia, kad eilėms būdingas afektiškumas, kviečiantis interpretuoti ir taip įsitraukti skaitytoją. Darbe daroma išvada, kad Kazlauskaitės eilėraščius galima traktuotini šiuolaikinės išpažintinės poezijos pavyzdžiais, ir pateikiama nauja šiuolaikinės išpažintinės poezijos samprata. Taip pat siūloma atlikti ir kitų eilėraščių iš minėtų rinkinių analizes, ir nagrinėti naujesnę poetės kūrybą. Galiausiai pateikiamos galimos gairės ateities tyrimams ir keliama diskusiniai klausimai apie išpažintinės poezijos ypatybes bei tolimesnę raidą Lietuvoje.

Summary

This master's thesis examines the confessional poetry of Giedrė Kazlauskaitė. It is observed that contemporary Lithuanian poetry has increasingly become more confessional and personal. However, there are no comprehensive studies in Lithuania that address either contemporary confessional poetry or Kazlauskaitė's work in this context. In light of critical reception, it is evident that the poet's work is associated with openness, autobiographical elements, intimacy, and themes that engage the readers. Therefore, this paper introduces the relatively new concept of metamodernism, proposed by Timotheus Vermeulen and Robin van den Akker, to describe contemporary culture—particularly its association with openness and sincerity. This framework allows for a closer examination of the defining features of contemporary confessional poetry and those attributed to Kazlauskaitė's poems. Given to the novelty of metamodernism, the thesis conceptualizes features observable in the literary field, identifying key characteristics of contemporary literature: the structure of feeling, the oscillation between modernism and postmodernism (the reworking of past styles or conventions), the sense of threat, affectivity and subjectivity, post-irony, and the auto-reflexivity. These features are used to define contemporary Lithuanian confessional poetry. This concept is applied in a semiotic analysis of two poems: "Barstykingė žiedlapias gatvės..." from *Heterų dainos* (2008) and "Silentium" from *Meninos* (2014). Prior to the detailed analysis of the poems, the authorial texts on the back covers of each book are examined. Signed under the name of Giedrė Kazlauskaitė and employing a speaking 'I' as well as concrete references to reality, these texts create a structural feeling of confession and suggest appropriate reading strategies for the poems. This study observes that "Barstykingė žiedlapias gatvės..." produces an ambivalent feeling of confession, yet experiential affectivity and thematic openness. Meanwhile, "Silentium" displays pronounced subjectivity and affective, entering dialogue with the literary tradition of Fyodor Tyutchev's poem "Silentium!" and Vincas Mykolaitis-Putinas's autobiographical novel *Altorių šešėly* (In the Shadow of Altars). Intertexts are used to establish a new relationship with the present—a confession of the unspeakable, a frankness veiled in poetic imagery, yet without the pathos of the Romantic tradition. The two poems are united by their reliance on the reader's knowledge of the author's biography, which reinforces the poems' inherent affectivity, invites interpretation, and fosters engagement. This thesis concludes that Kazlauskaitė's poems can be regarded as examples of contemporary confessional poetry, and it offers a newly defined conception of the genre. It also suggests the value of further analysis of other poems from the aforementioned collections, as well as examination of the poet's more recent work. Finally, the study outlines possible directions for future research and raises questions concerning characteristics and further development of confessional poetry in Lithuania.